

**T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MANTIKLI EYLEM TEORİSİ İLE
MUHASEBECİLERİN BİLGİ TEKNOLOJİSİ
KULLANMINA YÖNELİK BİR UYGULAMA**

**Emine YILMAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**GEBZE
2006**

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MANTIKLI EYLEM TEORİSİ İLE
MUHASEBECİLERİN BİLGİ TEKNOLOJİSİ
KULLANMINA YÖNELİK BİR UYGULAMA

Emine YILMAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Gökhan ÖZER

GEBZE
2006

ÖZET

TEZ BAŞLIĞI: Mantıklı Eylem Teorisi İle Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Bir Uygulama

YAZAR ADI: Emine YILMAZ

Yaşanan hızlı küreselleşmenin bir sonucu olarak bilgi teknolojisi kullanımı gündelik yaşamımızın vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Günümüzde bu kadar önemli bir yere sahip olan ve her geçen gün kullanımı artan bilgi teknolojileri her alanda olduğu gibi muhasebede de olmazsa olmaz unsurlardan biridir.

Çalışmamızda Mantıklı Eylem Teorisi esas alınmıştır ve tutum-sübjektif norm-niyet-davranış ilişkisi incelenmiştir. Davranışa yönelik tutum ve sübjektif normların davranışa yönelik niyete olan etkisi ve niyetin bilgi teknolojisi kullanımına olan etkisi açıklanmıştır. Çalışma muhasebecilere anket metodu uygulanarak yapılmıştır. 500'ün üzerinde anket yapılmış ve bunlardan 456 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

Bilgi teknolojisi kullanımı davranışına yönelik niyetin bilgi teknolojisi kullanımında etkili olduğu görülmüştür. Davranışa yönelik niyet olumlu ise davranışta olumlu olmaktadır.

Bilgi teknolojisi kullanımına yönelik niyeti ise bilgi teknolojisi kullanımına yönelik tutum ve sübjektif normlar büyük oranda etkilemektedir. Kişinin bilgi teknolojisine yönelik geliştirdiği tutum ve sübjektif normlar olumlu ise davranışa yönelik niyet de olumlu olmaktadır.

Çalışmada ayrıca Mantıklı eylem teorisi üzerine bir meta-analize de yer verilmiştir. Meta-analizde geçmişten bugüne Mantıklı Eylem teorisi tabanlı olarak geliştirilen modellere ve mantıklı eylem teorisi esas alınarak yapılan çalışmalara değinilmiştir.

Bu çalışma muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımı davranışı üzerine yapılmış olmakta birlikte, model başka alanlara da uygulanarak gerçekleşen davranışın altında yatan nedenler araştırılabilir.

SUMMARY

TITLE OF THE THESIS: The Practicing on Information Technology Usage of Accountants With The Theory of Reasoned Action

AUTHOR: Emine YILMAZ

As a result of rapid globalization, information technology usage fits into among indispensables of our daily lifes. Information technology, as much important as that and increasing usage day by day, is vital compenent for accountant, like other areas.

In this The Theory of Reasoned Action based study, attitute-subjective norms-intention and behavior relationship is investigated. The impact of attitute and subjective norms towards behavior on intention towards behavior and the impact of intention towards behavior on information technology usage are explained. A survey is conducted on accountants. From surveys which are over 500, 456 survey are evaluated.

It's found that intention towards behavior is effective on information technology usage behavior. If the intention towards information technology usage is positive, behavior is positive too.

Attitute and subjektive norms towards behavior greatly effect the intention towards behavior. If individuals attitute and subjektive norms towards information technology usage is positive, the intention towards information technology usage is positive too.

Also in this study is placed the meta-analysis relative to The Theory of Reasoned Action. The meta-analysis refer to theories enhanced from The Theory of Reasoned Action and studies about The Theory of Reasoned Action to date.

Although this study analyzes accountants' information technology usage behavior, the model could extend for different areas and research underlying reasons of behavior.

TEŞEKKÜR

Öncelikle yüksek lisans süresince bizlere her türlü desteği sağlayan, tez çalışmam boyunca, konu seçiminden analizlerin değerlendirmesine kadar geçen süreçte, her türlü yardımlarını ve yol göstericiliğini esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Gökhan ÖZER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Benim için yeni ve zor olan bu çalışmada, özellikle verilerin analizinde yardımcı olan Arş. Gör. Murat ÖZCAN'a da teşekkür ederim.

Tezlerimizin anket çalışmasını birlikte yaptığımız ve diğer aşamalarda da karşılıklı olarak fikir alışverişinde bulunduğumuz değerli arkadaşım Sonnur AKTAŞ'a ve tez çalışmam boyunca anlayışını eksik etmeyen Zehra BEKER'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini bir an olsun eksik etmeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, bu çalışmada katkısı olduğunu düşünen herkese teşekkür ederim.

Haziran, 2006

Emine YILMAZ

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1.GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı	3
1.2. Araştırmanın Soruları	4
2. BİLGİ TEKNOLOJİSİ	5
2.1. Bilginin Tanımı Ve Önemi	5
2.2. Bilgi Teknolojisi Kavramı Ve Önemi	7
2.3. Dünyada Bilgi Teknolojisi	8
2.4. Bilgi Teknolojisi Ve Türkiye	10
3. MUHASEBE BİLGİ TEKNOLOJİSİ İLİŞKİSİ	13
3.1. Muhasebe Kavramı, Bilgi Sistemi Olarak Muhasebe	13
3.2. Bilgi Teknolojisi Ve Muhasebe	14
4. MANTIKLI EYLEM TEORİSİ VE MANTIKLI EYLEM TEORİSİ	17
TABANLI TEORİLER	
4.1. Mantıklı Eylem Teorisi	17
4.2. Mantıklı Eylem Teorisini Esas Alan Ve Tutum-Sübjektif	
Norm-	25
Niyet-Davranış İlişisini Araştıran Çalışmaların Meta-Analizi	
4.3.Mantıklı Eylem Teorisini Geliştirilmesi Sonucu Elde Edilen	
Teoriler	39
4.3.1.Planlanmış Davranış Teorisi (The Theory Of Planned	
Behaviour)	39
4.3.2.Teknoloji Kabul Modeli (Technology Acceptance Model)	41

5.MUHASEBECİLERİN BİLGİ TEKNOLOJİSİ KULLANIMINA	43
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	
5.1.Araştırma Metodolojisi	43
5.2.Araştırmanın Kısıtları	45
5.3.Araştırmaya Ait Frekans Dökümleri	45
5.4.Araştırma Modeli	48
5.5.Araştırmanın Hipotezleri	49
5.6.Verilerin Analizi Ve Bulgular	50
5.6.1.Kullanılan Ölçekler	50
5.6.2.Değişkenlere Ait Faktör Analizi	55
5.6.3.Güvenilirlik Analizi	59
5.6.4. Değişkenlere Ait Alfa, Ortalamalar, Standart Sapma Değerleri Ve Korelasyon Katsayıları	61
5.6.5.Regresyon Analizi Sonuçları	62
5.7.Bulguların Şematik Gösterimi	69
6.SONUÇ VE ÖNERİLER	70
KAYNAKLAR	72
ÖZGEÇMİŞ	77
ANKET	78

SİMGELER VE KISALTMALAR

- KKP : Kurumsal Kaynak Planlaması
ERP : Enterprise Resource Planning
TRA : Mantıklı Eylem Teorisi (Theory of Reasoned Action)
MBS : Muhasebe bilgi sistemi
SN : Sübjektif Normlar
A : Tutum (Attitude)
BI : Davranışsal Niyet (Behavioral Intention)
B : Davranış (Behavior)
I : Niyet (Intention)
BB : Davranışsal İnançlar (Behavioral Belief)
NB_j : Normatif İnançlar (Normatif Belief)
MC_j : Uymaya olan Motivasyon (Motivation to Comply)
TPB : Planlanmış Davranış Teorisi (Theory of Planned Behaviour)
SM : Serbest Muhasebeci
TAM : Teknoloji Kabul Modeli (Technology Acceptance Model)
SMMM: Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir
YMM: Yeminli Mali Müşavir
BT : Bilgi Teknolojisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.1. Mantıklı Eylem Teorisi (Theory of Reasoned Action, Fishbein)	19
4.2. TRA modeli: İnançlar, tutum, niyetler ve davranışlarla ilgili kavramsal çerçeve	21
4.3. Mantıklı Eylem Teorisi (TRA: Theory of Reasoned Action, Fishbein ve Ajzen, 1975)	23
4.4. Planlanmış Davranış Teorisi (TPB: Theory of Planned Behaviour, Ajzen, 2002)	40
4.5. Teknoloji Kabul Modeli (TAM: Technology Acceptance Model; Davis ve Diğerleri. 1981)	42
5.1. Araştırma Modeli	48
5.2. Araştırma Sonuçlarının Şematik Gösterimi	69

TABLOLAR DİZİNİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Ülkelerin Bilgi Toplumuna Hazır Olma Durumu (e-Readiness)	11
2.2. İnternet Kullanıcı Yoğunluğu	12
4.1. Niyet-Davranış İlişkisini İnceleyen Çalışmaların Meta-Analizi	28
4.2. Tutum-Subjektif Normlar-Niyet İlişkisini İnceleyen Çalışmaların Meta-Analizi	33
5.1. Ankete Cevap Veren Kişilerin Yaşa Göre Dağılımı	45
5.2. Ankete Cevap Veren Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	46
5.3. Ankete Cevap Veren Kişilerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı	46
5.5. Ankete Cevap Veren Kişilerin Mesleki Unvanlarına Göre Dağılımı	47
5.6. Ankete Cevap Veren Kişilerin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı	47
5.7. Değişkenlere Ait Soru Dağılımı	49
5.8. Ölçeklerin Oluşturulmasında Kullanılan Kaynaklar	51
5.9. Değişkenlere Ait Faktör Analizi	56
5.10. Değişkenlerle İlgili Soru Sayıları, Soruların Alfa Güvenilirlik Katsayı Değerleri	60
5.11. Değişkenlere Ait Alfa, Ortalamalar, Standart Sapma Değerleri Ve Korelasyon Katsayıları	62
5.12. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Tutumları ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları	63
5.13. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Tutumları ile İlgili Hipotez Sonuçları	63
5.14. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Sübjektif Normlarına ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları	64
5.15. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Sübjektif Normlarına Yönelik Hipotez Sonuçları	64
5.16. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları	65

5.17. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Hipotez Sonuçları (Tutum+Sübjektif Normlar-Niyet)	65
5.18. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları (Tutum-Niyet)	66
5.19. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Hipotez Sonuçları (Tutum-Niyet)	66
5.20. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları (Sübjektif Normlar- Niyet)	67
5.21. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Hipotez Sonuçları (Sübjektif Normlar-Niyet)	67
5.22. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	68
5.23. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Hipotez Sonuçları	68

1.GİRİŞ

Dünya hızla değişiyor. Bu değişim teknolojik, ekonomik, ticari, sosyal, politik ve diğer tüm konularda kendini göstermektedir. İşletmelerin yönetimi, faaliyetleri ve politikalarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimin en bariz olduğu alan ise, bilgi alanıdır. Artık organizasyonların başarısındaki temel nokta ne kadar çok bilgiye sahip olduğundan öte, bilgiye ne kadar çabuk ulaşabildiği ve elde ettiği bilgiyi hangi hızla işleyebildiğidir. Bu yüzden bilgiye ulaşımı, bilginin üretilmesini ve kullanılmasını kolaylaştıran bilgi teknolojisi ürünleri, ayakkabı atölyelerinden dev şirketlere kadar bütün sektörlerde hayati bir öneme sahip olmuştur.

Meydana gelen değişimler iş dünyasının yanı sıra sosyal hayatı da etkilemiş, bilgi teknolojisi ürünleri hayatımızın her aşamasında kullanılabilir hale gelmiştir. İnsanların yaşamında vazgeçilmez bir yere sahip olan bilgi teknolojilerinin çoğu artık lüks mallar sınıfından çıkmış, gündelik yaşamın gerekleri arasına girmiştir.

Teknolojiye dayalı bilginin insanlar ve organizasyonlar üzerinde meydana getirdiği en belirgin üstünlük, bilgiye ulaşarak bilgiden yaralananlara sağladığı güçtür. Bilgi teknolojileri gerekli bilgilerin hızlı, güvenilir ve etkin olmasını sağlayarak organizasyonların daha etkin çalışmalarını sağlamaktadır. İhtiyaç duydukları bilgileri en kısa zamanda ve hatasız olarak elde eden işletmeler, verimlilik ve karlılıklarını arttırabilecek ve rekabet avantajı kazanacaktır. İhtiyaç duyulan bilgilerin en kısa zamanda ve hatasız olarak elde edilmesi bilgi teknolojilerinin kullanımı ile mümkündür

Bilgi teknolojisinin kullanıldığı alanların sınırı yoktur. Yaşamın her alanında bilgi teknolojisi kullanımının arttığı gözlemlenmektedir. Bilgi teknolojisi giderek hem yeni kullanım alanları bulmakta hem de kullanıldığı anlarda gelişerek daha kapsamlı bir şekilde kullanılmaktadır.

İşletmelerin yaşamlarını sürdürmeleri için bilgi teknolojisindeki değişimlere ayak uydurmaları ve oluşan yeni rekabet yapısı içinde rekabet edebilmeleri bir zorunluluk olmuştur. İşletmenin dili olan muhasebe de bu değişimleri izlemeli, kendini bunlara adapte ederek geliştirmeli ve işletmeler hakkında mali bilgi üretme işlevini yerine getirmelidir. Zira artık bütün kayıtlar bilgisayar ortamında paket programlar aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlanmış, her türlü bilgi internet üzerinden sağlanılabilir ve aktarılabilir hale gelmiştir.

Temel işlevi yöneticilerin karar almalarına yardımcı olacak bilgileri sağlamak olan muhasebe, yönetim bilgi sistemlerinin odağı konumundadır. Gelişen bilgi teknolojileri ve yönetim bilgi sistemleri muhasebe sistemlerinde de değişiklikler meydana getirmektedir. Önceleri bilgisayar yazılımları sadece muhasebede defter tutma ile devlet birimlerine verilecek beyanname ve bildireleri düzenleme amacıyla kullanılırken, daha sonra stok kontrolü, müşteri takibi, çek-senet, bordro, banka hesaplarının takibi işlevlerine de sahip entegre yazılımlar kullanılmaya başlanmıştır. Son olarak, işletmelerin bütün departman ve fonksiyonlarını bir bilgisayar sisteminde tümleşik hale getiren “Kurumsal Kaynak Planlaması-KKP (Enterprise Resource Planning-ERP) yazılımları geliştirilmiştir. KKP sistemleri ile farklı departmanlar tek bir veri tabanında depolanan bilgiyi daha kolay paylaşır ve birbirleriyle daha kolay iletişim kurarlar (Tekin ve Parlakkaya, Tümleşik Bilgi Sistemleri ve Muhasebe Bilgi Sistemi).

Bilgi teknolojisini hiç kullanmadan mesleğini gerçekleştiren bir muhasebeci görmek imkânsızdır. Muhasebeciler açısından bilgi teknolojisini kullanıp kullanmama sorun olmaktan çıkmış, temel sorun, bilgi teknolojisinin gereklerine nasıl uyum sağlanabileceği ve bundan nasıl en iyi şekilde yararlanılabileceği olmuştur.

Günümüzde insan faktörünün önem kazanmaya başlaması, araştırmaların odak noktasının da insan olmasına neden olmuştur. Bu da insanın “neyi?”, “neden?”, “niçin?” yaptığı sorularını karşımıza çıkarmaktadır.

Peki, hayatımızda bu kadar önemli bir yere sahip olan bilgi teknolojilerini kullanmamızın nedenleri nelerdir? Bilgi teknolojisi kullanımı davranışını etkileyen faktörler nelerdir?

Çalışmamızda bütün bu sorulara cevap aranmaktadır. Muhasebeciler üzerinde yapılan çalışmamızda sosyal psikolojiden çalışılmış ve geniş bir uygulama alanına sahip olan Mantıklı Eylem Teorisi'nden yararlanılmıştır. Mantıklı Eylem Teorisi insan davranışını altında yatan edenleri ve davranışı etkileyen değişkenleri incelemektedir.

Diğer bütün meslek gruplarında olduğu gibi muhasebeciler de gelecekte bilgi teknolojisinde meydana gelecek yeni gelişmelere açık olmak ve bunlardan yararlanmak zorundadır. Bu bağlamda çalışmamızda muhasebecilerin günümüzde ve yakın gelecekte bilgi teknolojisi kullanımıyla ilgili araştırmaya yer verilecektir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Çalışmamızın amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Bilgi teknolojisi kullanımının altında yatan nedenleri araştırmak, günümüzde bilgi teknolojisinin ne kadar büyük bir öneme sahip olduğu düşünülürse bir gereksinim olmuştur. Çalışmamızın temel amacı özellikle muhasebecileri esas alarak bilgi teknolojisi kullanımı etkileyen değişkenlerin neler olduğunu ve ne ölçüde etkilediğini araştırmaktır.
2. Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımının belirleyicisi olarak teorinin etkinliğini değerlendirmektir.
3. Mantıklı Eylem Teorisi'nin ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde uygulanıp uygulanamayacağını araştırmaktır.

4. Mantıklı eylem teorisini esas alarak muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımlarına yönelik davranışları, niyetleri, sübjektif inançları ve tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Ayrıca sübjektif faktörlerin ve davranışa yönelik tutumun bilgi teknolojisi kullanımındaki rolünü araştırmaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN SORULARI

Bu araştırmada başlıca şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Davranış, Niyet, Tutum ve Sübjektif Normlar arasında nasıl bir ilişki vardır. Davranışın oluşumunda bu faktörler ne kadar etkilidir?
- Literatürde Mantıklı Eylem Teorisi ile ilgili hangi çalışmalar yapılmıştır?
- Mantıklı Eylem Teorisi ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilir mi?
- Muhasebecilerin bilgi Teknolojisi ürünleri kullanımı davranışında niyet, tutum ve sübjektif normlar etkilimidir? Etkiliyse bunun ölçüsü nedir?
- Giderek artan bilgi teknolojisi kullanımında etkinliği sağlamak için nelere dikkat edilmelidir?

2. BİLGİ TEKNOLOJİSİ

2.1. Bilginin Tanımı Ve Önemi

Latince’de “informatio”, İngilizce’de ise (information) ya da (knowledge) olarak tanımlanan bilgi, verilerin karar alma süreçlerine destek olacak şekilde, anlamlı bir yapıya getirilmesiyle ortaya çıkan sonucu ifade etmektedir. Bilginin toplanmasını, bilginin işlenmesini, bilgilerin saklanmasını, gerektiğinde herhangi bir yere iletilmesini ya da herhangi bir yerden bu bilgiye erişilmesini bugün için elektronik, optik vb. tekniklerle otomatik olarak sağlayan teknolojilerinin bütünü de bilgi teknolojileri olarak tanımlanabilmektedir (Poyraz ve Diğerleri, s.2).

Bilgi, ele alınan konuya bağlı olarak farklılık gösteren ve tanımı üzerinde literatürde görüş birliğinin sağlanamadığı bir kavramdır. Bilgi, işletmeye değer yaratan bir tarzda organize edilebilen, gruplandırılabilen, modelleştirilebilen ve eyleme geçirilebilen veri olarak tanımlanabilir. Bilgi, süreçlerdeki bilgi (Explicit knowledge) ve insanlardaki bilgi (Tacit knowledge) olmak üzere iki başlık altında incelenebilir (Özgener, 2003)

Organizasyonlar açısından bilginin üretilmesi pek çok farklı şekilde gerçekleştirilebilir. Bunlar içinde en çok kullanılan üç yöntem bilginin elde edilmesi, bilginin firma içinde üretilmesi ve bilginin müşterek olarak üretilmesidir (Zaim, 2003).

Organizasyonlar bilgiyi dışarıdan çeşitli şekillerde elde edebilecekleri gibi organizasyon içerisinde eski tecrübelerden ve mevcut bilgilerden yararlanarak kendileri de üretebilir. Esasen sağlıklı tüm kuruluşlar bilgiyi üretir ve kullanırlar. Her kuruluşun kendini örgütleyebilmesi ve fonksiyonlarını sürdürebilmesi için bilgiye ihtiyacı vardır. Ancak bilgi üretilmesi sürecinden kast edilen, bilginin bilinçli ve kasıtlı olarak üretilmesidir. Bir diğer ifade ile bilgi üretilmesi süreci, şirketlerin kurumsal bilgi birikimlerini artırmak ve geliştirmek amacıyla yaptıkları sistemli çalışmalarla ilgilenmektedir (Davenport ve Prusak, 2001, s.85).

Bilgi yaşayan bir sisteme benzetilebilir, o da çevresi ile olan ilişkileri sonucunda büyür ve gelişir (Davenport ve Prusak, 2001, s.33).

Günümüzde bilginin önemi giderek artmaktadır. Buna bağlı olarak yeni bir sektör (bilgi sektörü) ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ekonomilerde bilgi sektörü en büyük sektör haline gelmiştir. Bu değişimi vurgulamak için "bilgiye dayalı ekonomi" (information-based economy) terimi kullanılmaktadır. Bilgiyi toplamak, işlemek, düzenlemek, depolamak, bir yerden bir yere aktarmak ve bu bilgiye erişmek için kullanılan bilgi teknolojisi ekonomik yapıda bir dönüşüm yaratmıştır. Bilgi teknolojisi alanında baş döndürücü gelişmeler yaşanmaktadır. Günümüzde 30 ciltlik *Encyclopædia Britannica*'yı bir saniyeden çok daha kısa bir sürede elektronik olarak bir yerden bir yere aktarmak mümkündür. Dahası, iletişim devi Nortel şirketi tarafından geliştirilen, bir yıl içinde piyasaya sürülmesi planlanan ve fiber optik ağlarda kullanılacak 160 kanallı yeni bir ürün ile tek bir optik elyaf üzerinden saniyede 1,6 trilyon bit'lik bilgi aktarılabilecektir. Bir başka deyişle, Nortel'in geliştirdiği sistem Amerikan Kongre Kütüphanesinin (The Library of Congress) tüm içeriğini elektronik olarak 14 saniyede bir yerden bir yere aktarmak için yeterli kapasiteye sahip olacaktır (Schiesel, 1999). Kuşkusuz bu ve benzeri hızlı gelişmelere paralel olarak bilgi teknolojisine yapılan yatırımlar da artmaktadır. Çünkü bilgi teknolojisi ekonomik ve toplumsal etkileri sebebi ile neredeyse bütün dünyada kritik bir yatırım alanı olarak görülmekte ve yaygın olarak kullanılması devletler tarafından teşvik edilmektedir. Bilgi teknolojisi, 1996 yılında dünya çapında 1 trilyon 102 milyar ECU'luk bir pazar yaratmıştır. Bu rakam bir önceki yıla göre %9,5'luk bir büyüme ifade etmektedir. Yapılan kestirimler bu büyüme hızının önümüzdeki yıllarda da yaklaşık aynı oranda süreceğini bildirmektedir ("Ulusal Katkı", 1999: 8 Bilgi toplumu ve bilgi teknolojisi).

Bilgi çağı sadece bireysel, kurumsal ya da toplumsal yaşamı değil, bunlar aracılığıyla ekonomik yaşamı da değiştirmiştir. Yaşanan bu değişim, "bilgi ekonomisi" veya "yeni ekonomi" olarak adlandırılan farklı yönetim, rekabet vb. biçimlerin yeşermeye başladığı yeni bir platform oluşturmaktadır. İnsanlar artık fiziksel bir karşılaşma veya değiş-tokuş olmadan A ülkesinden sipariş ettikleri ürünü B ülkesindeki bir kişiye, kendileri C ülkesinde iken gönderebilmektedirler.

Hatta bu alışverişin bedelini D ülkesinde ve D ülkesinin para birimi ile ödeyebilmektedirler (Özer ve Yücel, s.9).

2.2. Bilgi Teknolojisi Kavramı Ve Önemi

“Bilgi teknolojisi”, geniş kapsamlı bir terimdir. Çeşitli biçimlerdeki bilginin derlenmesi, işlenmesi, saklanması, kullanılması aktarılması ve denetlenmesi gibi bilginin yönetimine ilişkin süreçlerde kullanılan elektronik aksamın ve ilgili sistem ve yöntemlerin tümünü içerir. Bununla birlikte, çağdaş bilgi teknolojisi, genelde elektronik bilgi işlem sistemleri (bilgisayar) ve iletişim (telekomünikasyon) teknolojileri kapsamında tanımlanır. Bu iki teknoloji ayrı ayrı ele alınabilir. Bu yüzden, çoğu kez bilgi teknolojisinden çok, bilgi teknolojilerinden söz edilmektedir (Emrealp, 1994, s.6).

Çağdaş bilgi teknolojisinin bilgi üzerindeki başlıca etkisi şöyle özetlenebilir:

- 1-Bilginin işlenme hızı artmıştır;
- 2-Bilginin kullanılabilirliği artmıştır;
- 3-Bilginin kullanım alanları artmış ve çeşitlenmiştir;
- 4-Etkin bir biçimde işlenerek bilgiye dönüştürülebilecek veri hacmi artmıştır.

Bu dört faktör (işlenme hızı, kullanılabilirlik, kullanım alanları ve veri hacmi) bireylerin ve kurumların planlama, uygulama ve denetleme kapasitelerini büyük ölçüde artırmıştır (Emrealp, 1994, s.7).

Bilgi teknolojisindeki gelişmeler bütün sektörlerde önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin etkisiyle iş yapış şekilleri de önemli şekilde değişmiştir. Bilgi teknolojisi, hem iş yapma biçimini hem de bu

işlerin diğer insanlarla koordine edilme biçimini değiştirmektedir (Luthans, 1995, s.27–30). Organizasyonların verimliliğini ve etkinliğini arttırmakla kalmamış aynı zamanda rekabeti de arttırmıştır.

Bilgi teknolojisinin yönetimi, insan boyutunun ağırlık taşıdığı bir alandır. Bilgi teknolojisinin veriye yönelik olmaktan çok insana yönelik olmaya başlaması, “bilginin yönetimi” kavramını devreye sokmuştur. Bu bağlamda, bilgi teknolojisi ele alınırken, çok kısa bir süre içinde güncelliğini yitirmesi kaçınılmaz olan karmaşık ve özel uzmanlık gerektiren teknik ayrıntılardan çok, bilgi sistemlerinin insanla ve yönetimle ilgili yönüne ağırlık verilmesi gerekmektedir (Emrealp, 1994, s.5).

2.3. Dünyada Bilgi Teknolojisi

1990’lı yıllar bilgi teknolojisindeki gelişmelerin radikal dönüşümlere sebep olduğu yıllardır. Bilgi teknolojisindeki bu gelişmeler giderek artan bir hızda devam etmekte, sosyal yaşamın her alanını etkisi altına almaktadır. Küreselleşmenin giderek arttığı günümüzde organizasyonların artan rekabet koşullarında varlıklarını devam ettirebilmeleri için bilgi teknolojileri bir zorunluluk halini almıştır. Bununla birlikte bilgi teknolojisinde belirli bir seviyeyi yakalamakta yetmemekte, meydana gelen değişmelerin ve gelişmelerin yakın takipçisi olmak ve bu gelişmelere olabildiğince çabuk ayak uydurmak gerekmektedir. Konunun önemini anlamak için bu alandaki gelişmelerin rekabet ortamını ne şekilde etkilediğini ve organizasyonlarda nasıl köklü değişikliklere neden olduğuna bakmak yeterli olacaktır.

Bilgisayarlar her gün biraz daha güçlenirken, güçlü bilgisayarlar sadece mevcut araştırmaları hızlandırmakla kalmamakta, önceden imkânsız olanı mümkün kılarak yeni bilgi alanları ortaya çıkarmaktadır. Bilgimizin sınırları genişlerken mesafeler küçülmektedir. Bunun tabii bir sonucu günümüz toplumlarında yaşanan hızlı sosyal ve kültürel değişmedir. Bu değişme karşısında kayıtsız kalmak veya korku ve endişeye kapılarak içe kapanmak yerine, değişmeyi ortaya çıkaran

teknolojiyi önce anlamak sonra da onu etkili kullanarak değişmeye yön vermeye çalışmak takınılacak en doğru tavidir. (Acun, 1998, s.83–92)

Söz konusu yeni yapılanmaların ve gelişmelerin odak noktasında, insanın insana ve insanın bilgiye ulaşması sürecinin yeniden tanımlanmasına yol açan teknolojik gelişmeler yer almaktadır. Tüm dünyayı bir sinir sistemi gibi sarmakta olan bilgisayar ağlarının, yaşam tarzını değiştirmekte ve biçimlendirmekte olduğu görülmektedir. Bilgi ve iletişim alanında, dünya çapında bütünleşen bilgi iletişim ağına doğru bir dönüşüm gerçekleşmektedir. Haber akışı hızlanmakta, gereksinim duyulan bilginin yapısı değişmektedir. Gazete ve dergi sayısı, televizyon ve radyo istasyonu sayısı giderek artmaktadır. “Bilgi çağı”, “medya çağı” gibi kavramlar gündelik yaşamda ifadesini bulmaktadır (Emrealp, 1994, s.2).

Hemen belirtmelidir ki, biraz geriden takip etmekle birlikte sosyal bilimlerde de bu hızlı bilgisayarlaşmadan nasibini almaktadır. Bilgisayar metotlarının sosyal bilimlere uygulanmasını konu alan çalışmaların sayıca çoğalması, çeşitlenip derinleşmesi, bu çalışmaları yapanları çalıştıkları alanı "Sosyal bilimler bilişimi" (Social Science Computing) adlı yeni bir disiplin olarak tanımlamaya yöneltmiştir. Milyonlarca belgelik geniş arşiv koleksiyonlarını bilgisayar ortamına aktararak belgeye erişimde kullanıcının işini kolaylaştırmayı hedefleyen çalışmalarla, Kaos Teorisi'nin istikrarsız tarihi süreçlerin modellenmesine uygulanmasında bilgisayar kullanılması bu yeni disiplin kapsamına giren çalışmalardan bazılarıdır (Acun, 1998, s.83–92)

Bilginin güç haline geldiği günümüzde, ileri ülkeler ve dev şirketler yatırımlarının büyük bölümünü bilgi ve iletişim teknolojilerine ayırmaktadırlar. Nitekim ABD’de teknoloji politikaları oluşturulurken desteklenecek birinci teknoloji alanı bilgi (enformasyon) olarak belirlenmiştir. Bu amaçla federal fonlardan desteklenecek AR-GE programları; daha güçlü bilgisayarlar, daha hızlı bilgisayar ağları, daha sofistike yazılım geliştirme ve ilk ulusal bilgi süper-otobanını (information-superhighways) gerçekleştirmeyi kapsayacaktır. Böylece, 19. yüzyılda demir yollarının oluşturduğu toplumsal ve ekonomik etkiye eşdeğer bir etki ülke çapındaki bilgi otobanıyla sağlanmaya çalışılacaktır. Bu şekilde bir iletişim ve bilgi

alt yapısının oluşturulması yeni teknolojilerin geliştirilmesini kazandıracaktır (Göker, 1995, s.150–151).

Bilgisayarların birbirleriyle veri alışverişi ve ortak iş yapacak biçimde bağlanması ile oluşan bilgisayar ağları, bilgisayarların potansiyel gücünü inanılmaz boyutlara çıkardı. Böyle ağların toplamından oluşan İnternet, bilgiye ve bilgisayar kaynaklarına global erişim sağlamaktadır. 1990 yılından itibaren dünya çapında yaygınlaşmaya başlayan İnternet, kısa sürede hızlı gelişme gösterdi. İnternet'e bağlanma maliyeti düştü, güçlü ve kullanımı kolay programlar İnternet vasıtasıyla iletişim kurmayı ve bilgi erişimini ve yayıncılığı herkese açık bir imkân haline getirdi (Acun, 1998, s.83–92)

2.4. Bilgi Teknolojisi Ve Türkiye

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de bilgi ve iletişim teknolojileri bilinci ve kullanımı giderek yaygınlaşmakta, iktisadi ve sosyal yaşamda, kurumsal yapı ve ilişkilerde değişim süreci hızlanmaktadır. Bu değişim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bilgi toplumu kavramı, dünyada hızla yaygınlaşan yeni bir toplumsal dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilginin etkin kullanımı ve paylaşımı sayesinde ülkelerin rekabet güçlerinin artırılmasında önemli fırsatlar sunmakta, bu teknolojileri etkin kullanamayan ülkeler açısından ise, geleceğe yönelik önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bilgi toplumunun getirdiği fırsatlar ve tehditler artan bir ilgi görmekte, bu konuda uluslararası işbirliğini artırmak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır (2005 Yılı Programı – Bilgi ve İletişim Teknolojileri, 31 Ekim 2004 tarih ve 25629 sayılı Mükerrer Resmi Gazete).

Ülkemizde de son yıllarda bilgi teknolojisi konusuna önem verilmektedir. Dünya Bankası'nın 1993 yılında ülkemiz için hazırladığı bir çalışmada bilgi teknolojisi (enformatik) alanında yapılacak iyi düşünülmüş yatırımların verimliliği ve uluslararası düzeyde rekabet edebilme şansımızı artıracığı vurgulanmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kalkınma ve icra planlarında ve TÜBİTAK'ın

uzun vadeli araştırma politikaları ile ilgili belgelerinde bu konulardan söz edilmektedir. (Tonta, 1999, s.363–375).

Bilgi toplumuna hazır olma açısından ülkemizin durumuna bakacak olursak dünya sıralamasında vasat seviyededir. Fakat kamu ve özel sektörde bilgi teknolojisi alanında yapılan son gelişmelere ve özellikle bilgisayar kullanımındaki giderek artan oranlara bakıldığında bilgi teknolojisi için ülkemiz adına umut verici bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte Bilgi teknolojisi alt yapısının oluşturulması konusunda ülkemizin daha hızlı olması gerektiği açıktır. Geçmiş deneyimlerle sabittir ki en yararlı unsurlar bile gerekli altyapı oluşturulmadan kullanılmaya başlandığı zaman altından kalkılmaz maddi ve manevi zararlar vermektedir.

Tablo.2.1’de 2002–2004 yılları arasında ülkemizin bilgi toplumuna hazır olma açısından dünya ülkeleri içerisindeki yeri gösterilmiştir.

Tablo.2.1. Ülkelerin Bilgi Toplumuna Hazır Olma Durumu (e-Readiness)

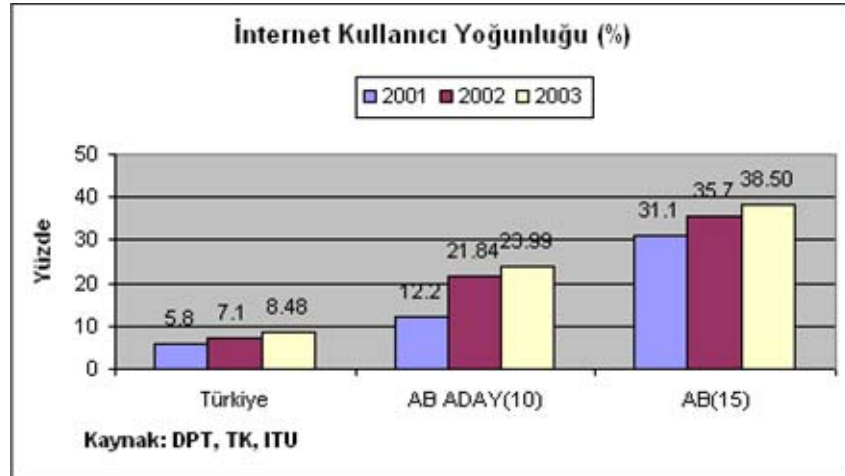
2002 – 2003			2003 – 2004		
SIRA	ÜLKE	PUAN	SIRA	ÜLKE	PUAN
1	Finlandiya	5,92	1	ABD	5,50
2	ABD	5,79	2	Singapur	5,40
3	Singapur	5,74	3	Finlandiya	5,23
4	İsveç	5,58	4	İsveç	5,20
5	İzlanda	5,51	5	Danimarka	5,19
6	Kanada	5,44	6	Kanada	5,07
7	İngiltere	5,35	7	İsviçre	5,06
8	Danimarka	5,33	8	Norveç	5,03
9	Tayvan	5,31	9	Avustralya	4,88
10	Almanya	5,29	10	İzlanda	4,88
...
50	TÜRKİYE	3,57	56	TÜRKİYE	3,32
Toplam 82 ülke			Toplam 102 ülke		

Kaynak: 2004, Ocak -DPT, Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı,

<http://www.bilgitoplumu.gov.tr/edtr.asp>

Tablo.2.2’de 2001–2003 yılları arasında Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve Avrupa birliği üyeliğine aday on ülke arasında ülkemizin internet kullanım yoğunluğu gösterilmiştir. Diğer ülkelere oranla gerilerde olmakla birlikte internet kullanım oranı gittikçe artmaktadır.

Tablo.2.2. İnternet Kullanıcı Yoğunluğu

Kaynak: <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/edtr.asp>

Ülkemizde bu konuda yaşanmakta olan sıkıntılar, özellikle bilgisayar teknolojisi ile daha önceki dönemlerde tanışmış olan gelişmiş sanayi toplumlarının çekmiş olduğu sıkıntılardan çok farklı değildir. Sorunları azaltmanın ve olumsuz etkileri gidermenin en etkili yollarından biri, kuşkusuz, başkalarının uygulamalarını gözden geçirmek ve onların büyük parasal kayıplar ve kurumsal sarsıntılar pahasına edinmiş oldukları deneyimi derinlemesine kavramaktır (Emrealp, 1994, s.4).

3. MUHASEBE BİLGİ TEKNOLOJİSİ İLİŞKİSİ

3.1. Muhasebe Kavramı, Bilgi Sistemi Olarak Muhasebe

Bir ölçme, değerlendirme ve iletişim aracı niteliğini taşıyan muhasebe:

- İşletme için finansal sonuçlar doğuran olay ve işlemlere ait verileri parasal tutarlar ve gereğinde diğer sayısal doneler halinde toplayan,
- Bu verileri, işletme ile ilgisi olan belli başlı kişilerin gereksinim ve amaçlarını göz önünde bulundurarak “kayıt”, “sınıflandırma” ve “analiz” yoluyla işleyen,
- Elde ettiği sonuçları çoğunluğu dönemsel olarak düzenlenen özetleyici “raporlar halinde ilgililere sunan

Sistematik bir bilgi sağlama düzeni olarak tanımlanabilir (Büyükmirza, 2003, s.27).

Bir bilgi sistemi olarak muhasebe geniş bir kitle için işletmeyle ilgili ekonomik bilgileri belirler, biriktirir, işler ve iletir. Muhasebe bilgi sistemi çeşitli karar alıcılara iletmek üzere finansal verileri bilgiye dönüştürmek için tasarlanan insan, süreçler ve donanım gibi kaynaklar toplamıdır (Bodner ve Hopwood, 1993, s.2).

Muhasebe bilgi sistemi(MBS), işletme süreçlerinin muhasebe yönünü yansıtır. Bir işletmenin veri işleme işleri, işletme faaliyetleri ile ilgili verileri toplayan, verileri bilgiye dönüştüren ve hem iç hem de dış kullanıcılara bilgi sağlayan muhasebe bilgi sistemi tarafından yapılır. Bu işlevi ile muhasebe, işletmenin yönetim bilgi sistemlerinin odağını oluşturur. Herhangi bir organizasyonda MBS üç önemli işlevi yerine getirir (Romney ve Steinbart, 2000,s.2):

1. Faaliyetler ve işlemler hakkındaki verileri toplar ve kaydeder.
2. Planlama, uygulama ve kontrol faaliyetleri için karar vermede kullanılmak üzere veriyi işleyerek bilgiye dönüştürür.
3. Organizasyonun varlıklarını korumak için yeterli kontrolleri sağlar. Bu kontroller, ihtiyaç duyulduğu zaman doğru ve güvenilir verilere sahip olunmasını sağlar.

3.2. Bilgi Teknolojisi Ve Muhasebe

Sosyal yaşamın niteliğini değiştiren bilgi teknolojisindeki gelişmeler, diğer kurumlarda olduğu gibi muhasebe organizasyonlarının da işlerini kolaylaştırmakta, hızlandırmakta ve bunun sonucunda da muhasebe çalışanlarını yeni yöntemler ile karşı karşıya getirmektedir. Muhasebeciler bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin getirdiği değişikliklerle yüz yüze kalmıştır.

Günümüzde, etkin bir bilgi sağlamayı ve bu bilgileri uygulamayı kolaylaştıran bilgi sistemlerinin muhasebe faaliyetlerinde kullanılması, gereklilik olmaktan çıkmış zorunluluk haline gelmiştir. Bilgi teknolojisinin muhasebede kullanılmasıyla muhasebe faaliyetlerinde köklü değişiklikler meydana gelmiş ve etkinlik önemli şekilde artmıştır. Bilgi teknolojisinin kullanımıyla, muhasebe faaliyetleri daha kolay, daha pratik ve sistemli bir hale gelmiştir. Bu yeniliklerle birlikte bilgi teknolojisi muhasebe faaliyetlerinde başarı için hayati bir öneme sahip olmuştur.

Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler teknik açıdan karmaşıklığı getirmekle birlikte asıl etkisini organizasyondaki insan unsuru üzerinde göstermekte ve kurum içerisindeki ilişkileri değiştirmektedir. Bu unsur göz önüne alındığında bilgi teknolojisi muhasebe organizasyonu ve çalışanları üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Muhasebe tüm toplumlarda önemli olan bir alandır. Bu nedenle muhasebe, toplumda gerçekleşen değişime ayak uydurmalı ve ortaya çıkan gereksinimleri

karşılmalıdır. Çünkü tüm toplumlarda, muhasebecilik mesleğine yönelik talep yüksektir ve yükselmeye devam edecektir. Dünya küresel pazar ekonomisine kaydıkça, profesyonel muhasebeciler, işletmelerin ve örgütlerin içinde faaliyet gösterdikleri koşulları öğrenmelerine yönelik geniş bir küresel bakış açısına sahip olmaları gerekir. Çünkü gelişen trendler, topluma daha fazla katkıda bulunmaları için profesyonel muhasebecilere meydan okumaktadır. Bu meydan okuma onların yeterliliklerini sürdürmeye yöneliktir. Bir meslek olarak muhasebeciliğin yaşayabilirliği, muhasebecilerin bu meydan okumaları karşılayabilmeye yönelik sorumluluğu kabul etmelerindeki isteklilik ve yeteneklere bağlıdır. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi muhasebecilerin gerekli donanıma sahip olmalarına bağlıdır. Bundan dolayı, günümüzde, muhasebecilik mesleği, mükemmel iletişim becerilerine sahip teknik uzmanlık bilgisini gerektirmektedir. Bununla birlikte, yeni bilgi ekonomisinin bilgi ihtiyaçlarını ve bunların raporlanmasını karşılayabilmelidir. Profesyonel bir muhasebeci, teknik muhasebe bilgisi ve becerilerini edinmeye ek olarak, onların danışman, mali analist, iletişimci, müzakereci ve yönetici olmalarına olanak sağlayan becerilere de sahip olmalıdırlar. Aynı zamanda, profesyonel bir muhasebecinin dürüstlük, objektiflik ve gönüllülük gibi önemli özelliklere sahip olması gerekir. Bununla birlikte, profesyonel bir muhasebeci olmanın tamamlayıcı değerleri olan profesyonel değerler, etik ve davranışlara da sahip olmalıdır (İFAC, international Education Standarts For Professional Accountants, s.28).

Bir diğer konu da bilgi teknolojileri bilgisi ve bunlara ilişkin yeteneklerin kazandırılmasıdır. Bilgi teknolojileri bilgisi, belirli amaçların gerçekleştirilmesinde büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bilgi sistem ve tekniklerinin tasarlanması, yönetimi, değerlemesi ve uygulanması açısından da önemlidir. IFAC, bu konuda alınması gereken ders veya konuları, Genel bilgi teknolojileri bilgisi, bilgi teknolojileri kontrol bilgisi, Bilgi teknolojileri kontrol yetenekleri başlıkları altında belirlemiştir (İFAC, international Education Standarts For Professional Accountants, s.28).

Muhasebenin bu değişime ayak uydurması için, muhasebe bilgi sistemini oluşturan insan, süreçleri ve donanım kaynaklarını geliştirmelidir. Donanım, teknolojik gelişmelere bağlı olarak iyileştirilmeli ve kullanılmalıdır.

Ülkemizde de kamu kesimi ve özel sektör, teknolojideki bu gelişmelere bağlı hızlı bir dönüşüm süreci içinde bulunmakta, faaliyetlerinin büyük bir kısmını gerçekleştirirken bilgisayarlardan yararlanmaktadırlar. Bu gelişim, işlemlerin daha hızlı ve etkin bir şekilde yapılmasına imkân tanımaktadır. Ancak, teknolojide yaşanan bu hızlı değişimin yararları yanında neden olduğu bazı olumsuzluklar da söz konusudur. Bunların başında, önceden yazılı olarak gerçekleştirilen işlemlerin sanal ortama taşındıktan sonra izlenme, kontrol altına alınma ve denetlenmesinin güçleşmesi gelmektedir. Öte yandan, sistemlerin daha karmaşık bir yapıya dönüşmesi, işletmelerin bilgi teknolojileri ile ilgili risklerinin türleri ve bunların içerikleri üzerinde olumsuz etkiler doğurmakta, yeni risk faktörleri oluşturmaktadır (Özbilgin, Sayıştay Dergisi • Sayı: 49 s.123).

Yeni ekonomi ürünlerinin fiziksel olarak küçülmesine karşın, içerdikleri bilgi ve teknoloji düzeyleri yüzünden sağlanan değer artışıyla dikkat çekmektedir. Şirketler gibi ülkelerin de küresel rekabet içinde kendilerine düşen payı almaları, yeni ekonominin gereklerinin yerine getirilmesi ile mümkündür. Artık yalnız sanayi ürünü üretmek, sanayileşmek ya da sanayi toplumu olmak, gelişmişlik için yeterli değildir. Sanayi ürünlerinin ötesinde ileri teknoloji ve bilgi içerikli ürünler, Türkiye'nin küresel ekonomi içinde hak ettiği yeri alması için başarmak zorunda olduğu bir hedefdir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi, bilgi üretim ve kullanım süreç ve araçlarının iyi anlaşılacak gerekli değişimlerin başarılmasına bağlıdır (Özer ve Yücel, s.19-10).

4. MANTIKLI EYLEM TEORİSİ VE MANTIKLI EYLEM TEORİSİ TABANLI TEORİLER

4.1. Mantıklı Eylem Teorisi (Theory Of Reasoned Action)

İlk araştırmacılar çok bir başarı sağlayamadan davranış ile tutum arasındaki ilişkiyi anlamaya çalıştılar. Davranış ve tutum ile ilgili ilk çalışmalardan bazıları şunlardır;

İlk çalışmalardan biri (LaPiere, 1934) tutumların davranış ile çok bir ilişki içinde olmadığını belirtmiştir. Sosyal bilimci, Richard, LaPiere 1930'ların başında Çinli bir çiftle Amerika çevresine seyahat etmişlerdir. Otel ve restoranlara 251 ziyarette bulunmuşlar ve bu otel ve restoranlar onlara hizmet etmeyi reddetmişlerdir. Altı ay sonra LaPiere her bir kuruluşa "Kuruluşunuza misafir olarak Çin ırkına mensup kişileri kabul eder misiniz?" diye soran bir soru kâğıdı göndermiştir. Bu yerlerden 128'inden cevap gelmiştir. Bu cevaplardan restoranlardan yüzde 92'si ve otellerden yüzde 91'i "hayır" olmuş ve sadece bir kişi kesin bir şekilde "evet" demiştir. Bu klasik çalışma tutum ve davranışa dair bir takım bilgiler sağlamıştır.

1964'te Bilişsel Uyumsuzluk Teorisini (The Theory of Cognitive Dissonance) geliştiren bilim adamı Leon Festinger tutum-değişim literatürünü yeniden incelemesi sonucunda tutum değişikliği ile davranış değişikliği arasında ters ilişki olduğunu bulmuştur. Festinger daha sonra asıl tutumu meydana getiren çevresel faktörlerin, tutum değiştirildikten sonra hala etkili olacağını ileri sürmüştür. Bu yüzden ikna edici mesaja maruz kalındıktan sonra tutumun asıl durumuna geri dönmeye eğilimi olacaktır.

Mantıklı Eylem Teorisi (MET) 1967 yılında geliştirilmiştir. 1970'lerin ilk yılları boyunca teori Ajzen ve Fishbein tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve genişletilmiştir. 1980'e kadar teori insan davranışı üzerine yapılan çalışmalarda kullanılmıştır.

Ajzen ve Fishbein'e göre davranışı etkileyen unsurlar hakkında daha derin bilgi sağlayabilmek için davranışsal ve normatif unsurların belirleyicilerini araştırmak gereklidir. Onların açıkladıkları gibi bu belirleyiciler, bireylerin birbirleri hakkında sahip oldukları inançlar ve bireylerin çevreleridir. Diğer bir ifade ile bireylerin birbirleri hakkında sahip oldukları bilgiler, tutumlar ve öznel normlardır ve bunlar davranışın mutlak belirleyicileridir (Ajzen, Fishbein, 1980).

Mantıklı Eylem Teorisi (MET) bilinçli olarak planlanmış davranışların belirleyicileri ile ilgilenen sosyal psikolojiden çalışılmış geniş kapsamlı bir modeldir (Ajzen, Fishbein, 1977, ss. 888–918).

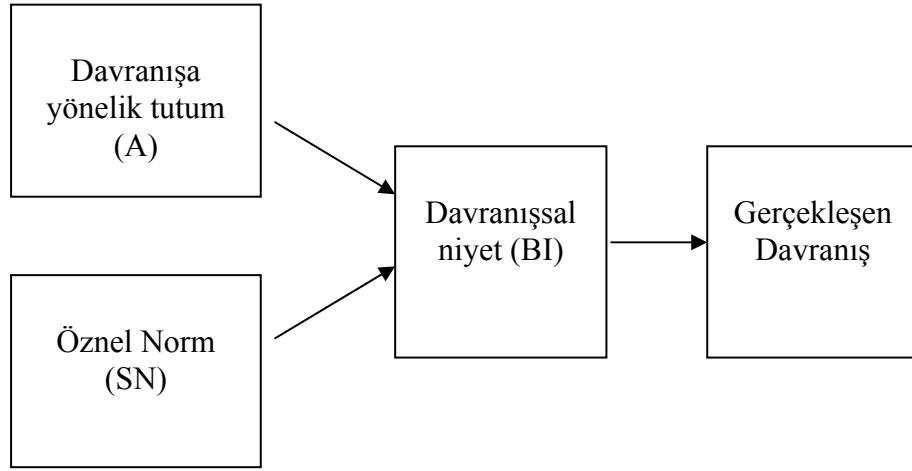
Fishbein ve Ajzen'e göre davranışın bir tane öncü belirleyicisi vardır; o da bireyin davranışı gerçekleştirmeye yönelik niyetidir. Niyet iki belirleyicinin fonksiyonu olarak görülmektedir.

- ◆ Bireyin davranışı gerçekleştirmeye yönelik tutumu (davranışı gerçekleştirmenin meydana getireceği sonuçları esas alır, örneğin; bireyin davranışın gerçekleşmesinin maliyet ve faydaları hakkındaki inançları) ve

- ◆ Bireyin davranışı gerçekleştirmesi için üzerine uygulanan sosyal veya normatif baskıyı algılaması.

MET'in yapısına göre belirli bir davranışı gerçekleştirme ya da gerçekleştirilmeme bu davranışa gösterilen davranışsal niyet tarafından belirlenir. Bu yüzden davranışsal niyet gerçekleşen davranışın en önemli belirleyicisidir. MET modeline dayalı olarak bireyin davranışsal niyetini iki ana faktör belirler: 1) Bireyin davranışa yönelik tutumu, 2) Sübjektif normlar.

MET modelinin şemasal gösterimi Şekil.4. 1'de gösterilmiştir.

Şekil 4.1. Mantıklı Eylem Teorisi (Theory of Reasoned Action, Fishbein, 1967)

Bu teori davranışa yönelik çalışmalar için bir çerçeve oluşturmaktadır. Teori, davranışı gerçekleştirmeye yönelik tutumu, davranışsal inançları, davranışsal çıktılarının değerlendirmesini, öznel normları, normatif inançları ve uymaya olan motivasyonu içermektedir.

Eğer birey davranışı gerçekleştirmenin sonuçlarının olumlu olacağını algılayorsa, bu davranışı gerçekleştirmek için olumlu bir tutuma sahip olacaktır. Davranışın sonuçlarının negatif olacağını algılaması durumunda ise tersi durum söz konusu olmaktadır. Eğer ilgili diğer kişiler davranışı gerçekleştirmeyi olumlu olarak görürlerse ve birey ilgili diğer kişilerin bakış açılarını da dikkate almaya motive edilirse öznel normun olumlu olması beklenir. Eğer ilgili diğer kişiler davranışı gerçekleştirmeyi olumsuz olarak görürlerse ve birey de bu ilgili kişilerin beklentilerini dikkate almak isterse, birey için öznel normun olumsuz olması muhtemeldir. Tutumlar ve öznel normlar sevmek/sevmemek, iyi/kötü ve aynı fikirde olmak/aynı fikirde olmamak gibi deyimler veya terimlerden yararlanan Likert ölçeği gibi ölçekler kullanılarak ölçülür. Davranışı gerçekleştirmeye yönelik niyet, tutumların ve öznel normların ölçümlerinin sonuçlarına bağlıdır. Olumlu sonuç davranışsal niyeti belirler.

Teorinin değişkenleri ve bu değişkenlerin tanımlamaları 1994'te Fishbein tarafından yapılmıştır. Bu tanımlamalar şunlardır;

Davranış: Belirli bir davranış dört unsurun birleşimi olarak tanımlanır; eylem, amaç, kavram ve zaman.

Niyet: davranışı gerçekleştirmeye yönelik niyet meydana gelecek olan, istenilen davranışın en iyi tahmincisidir. Niyeti doğru ve etkin bir şekilde ölçmek için; eylem, amaç, kavram ve zaman gibi davranışı açıklamak için kullanılan bazı unsurlar kullanılarak niyet tanımlanmalıdır. Bireyin davranışı gerçekleştirmeye yönelik niyetini etkileyen tutum ve normların her ikisi de aşağıda tanımlanmıştır.

Tutum: Bireyin tanımlanan davranışı gerçekleştirmeye yönelik olan olumlu ya da olumsuz duygularıdır. Tutumun oluşmasında önemli olan unsur davranışsal inançlardır.

- **Davranışsal İnançlar:** Davranışsal inançlar, bireyin tanımlanan davranışın sonuçları hakkındaki inançları ve bireyin potansiyel sonuçları değerlendirmesinin birleşimidir. Bu inançlar popülasyondan popülasyona farklılaşmaktadır.

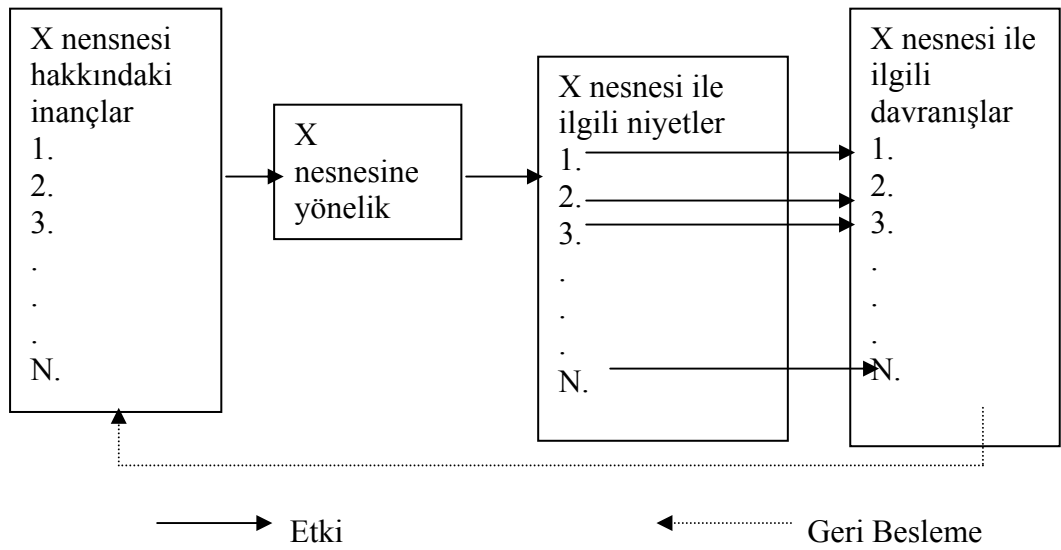
Normlar: Bireyin belirlenen davranış hakkında diğer insanların düşüncelerini algılamasıdır.

- **Normatif İnançlar:** Normatif inançlar; bireyin diğer insanların davranışa olan bakış açıları hakkındaki inançlarının ve bireyin bu bakış açılarına uymadaki istekliliğinin birleşimidir. Diğer insanların düşünceleri hakkındaki davranışsal inançlar ve normatif inançlar ve bu düşüncelerin değerlendirmesi popülasyondan popülasyona farklılaşacaktır.

MET modeli insanların mantıklı olduğu ve araştırılan davranışın iradi kontrol altında olduğu varsayımını esas almaktadır Fishbein and Middlestadt, 1997, ss.107–115). Teoriye göre davranış dört unsurun birleşimi olarak tanımlanır: Amaç,

faaliyet, kavram ve zaman (TACT) (Ajzen, 2001a.). Ayrıca bireyin davranışsal niyeti; iki psikolojik değişkenin doğrusal bir fonksiyonu olarak görülmektedir(1): Kişinin davranışı gerçekleştirmeye olan tutumu (A), (2) Kişinin davranışa ilişkin öznel normları (SN). Tutumlar, bireyin belirli bir davranışa yönelik pozitif veya negatif duyguları olarak tanımlanır ve bunlar bireysel inançlar tarafından etkilenir. Öznel norm bireyin nasıl davranacağına ilişkin algılamadır. Son olarak bireyin niyeti, gerçekten istenen davranışı belirler.

Fishbein ve Ajzen, MET modelinde (Fishbein And Ajzen, 1975) inançları, tutumu, niyeti ve davranışları birleştiren bir ilişki önerirler. İnançlar bir konu hakkında bireyin bütün tutumunu etkiler. Tutumlar ise bireyin konuya ilişkin davranışını etkileyen niyetlerine yön verir. Bu kavramsal çerçeve tablo.2.1'de gösterilmiştir.

Şekil.4.2. MET modeli: İnançlar, tutum, niyetler ve davranışla ilgili kavramsal çerçeve

Tutum (Attitude) ve davranışların (Behavior) nispi önemlerinin belirlenebilmesi için ağırlıklandırılmıştır. Bu oranlar olaydan olaya, kişiden kişiye değişebilmektedir ve genel olarak doğrusal regresyon aracılığıyla tahmin edilebilmektedirler. Kişinin davranışsal niyeti (Behavioral Intention) ile öznel normları arasındaki ilişki;

$B \approx BI \approx w_1 (A) + w_2 (SN)$ şeklinde ifade edilir.

Modelde;

B: davranış

I: bireyin davranışı gerçekleştirmeye yönelik niyeti

A: bireyin davranışı gerçekleştirmeye yönelik tutumu

w_1, w_2 : deneysel olarak belirlenen ağırlıkları simgeler.

Bununla birlikte bu eşitlik davranışı açıklamak için çok katkı sağlamaktadır. Bu yüzden meselenin altında yatan etkenleri araştırmak suretiyle daha esaslı bilgi sağlanır. Davranışı gerçekleştirmeye yönelik tutum; dikkat çekici sonuca yol açan davranışa olan davranışsal inancın (Behavioral Belief) gücü, bunların değerlendirmesi (Corresponding Evaluation) ve dikkat çeken sonuçların tamamı tarafından tahmin edilmektedir. Genel olarak belirli bir davranışı gerçekleştirmenin olumlu sonuçlara yol açacağına inanan kişi davranışa karşı iyi bir tutuma sahip olacaktır.

$$A \approx \sum_{i=1}^N (BB_i * E_i),$$

$i = 1, 2, \dots, N$ (dikkat çeken sonuçlar) (2)

BB_i : davranışsal inanç

E_i : değerlendirmeler

i : dikkat çeken sonuçlar

Öznel norm kişinin normatif inancının (NB_j : Normatif Belief) ve bunlara uymaya olan motivasyonu (MC_j : Motivation to Comply) tarafından belirlenir. Diğer bir ifade ile sosyal baskı gruplarının davranışı gerçekleştirmeye yönelik algılanan sosyal baskısı, bireyin yönetim kurulu, hissedarlar, çalışanlar gibi sosyal baskı

gruplarının uygun bulmasını ne kadar düşündüğünün ve onların isteklerine ne kadar uymak istediğinin bir fonksiyonudur.

$$SN \approx \sum_{i=1}^N (NB_j * MC_j),$$

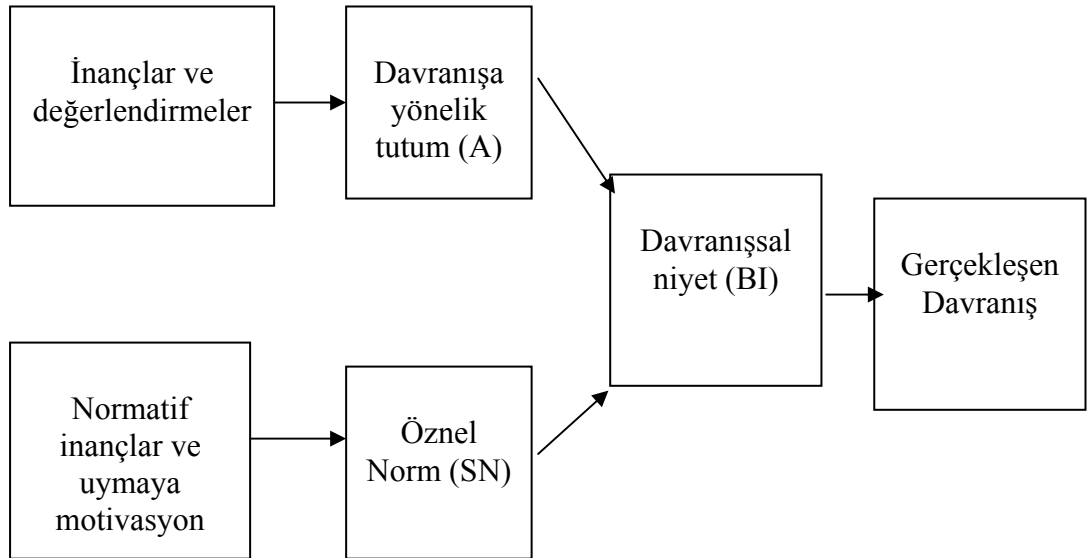
$$j = 1, 2, \dots, M \quad (3)$$

NB_j: Normatif inançlar

MC_j: Uymaya olan motivasyon

J: dikkat çeken baskı grupları

MET modelini şemasal gösterimi Tablo.4.1.'de gösterilmiştir.

Şekil .4.3. Mantıklı Eylem Teorisi (MET: Theory of Reasoned Action, Fishbein ve Ajzen, 1975)

Mantıklı Eylem Teorisi bilim disiplinleri içinde geniş kabul görmüş ve çeşitli durumlarda deneysel olarak incelenmiştir. Tüketici davranışı, kadının mesleki oryantasyon seçimleri, aile planlaması davranışları, doktorların ve diğer işletme

çalışanlarının bilgi paylaşımı davranışları, çalışanların ve üst kademe yöneticilerin bilgi sistemlerini kabullenmeye ve kullanmaya yönelik tutumları ve Amerikan oy verme uygulamaları bu durumlara örnek olarak verilebilir.

Bu konudaki birçok çalışma direkt olarak bilgisayara yönelik tutumlarla; hem onların ölçülmesi, hem de onları değiştirmeyi denemeyle ilgilidir. Bu konudaki ilk örnekler Lucas (Lucas, 1974) (Lucas, 1975), Schewe (Schewe, 1976), Morison (Morrison, 1983), Joshi (Joshi, 1992), ve Winter ve diğerlerinden (Winter, S., Chudoba, K., Gutek, 1998) bulunabilir. Bunların arasında en kapsamlı tutumsal çalışmalar belki de 1970’lerde Lucas tarafından yürütülenlerdir. Lucas bilgi sistemlerindeki yüksek kullanım seviyelerinin bilgi hizmet personeli kadar, onlara yönelik uygun kullanıcı tutumlarından kaynaklanabileceğini bulmuştur. Ayrıca sistem kullanımının bilgisayarın potansiyeli hakkındaki tutumlardan ve bilgi sistemi personeline yönelik tutumlardan tahmin edilebileceğini belirtmektedir.

Bu gayretler bilgi sistemleri, bilgi sistemleri personeli ve diğerlerine dair kullanıcı tutumlarının incelenmesinde değerli yaklaşımlar sağlamıştır. Bununla birlikte bilgisayara yönelik küresel tutumların anlaşılması için yapılan basit araştırmaların bireyin davranışını anlamak için yeterli olmadığı oldukça açıktır. Bir çalışma üst yönetimin stratejik bilgi sistemine (SIS: Strategy of Information System) adaptasyona olan isteksizliğini anlamak için bu teorinin kullanımını ele almıştır (Mykytyn, Harrison, 1993, ss. 15–26). Bu çalışma gerçekten tutumun altında yatan esasları ve olumsuz davranış için öznel normu tanımlamış ve üst yönetimin davranışını değiştirmek için muhtemel yöntemler önermiştir. Bu teori ayrıca durumsal ilişkiyi ve bilgi sistemi kullanımına özgü ilişkiyi içerecek şekilde genişletilmiştir (Hartwick, and Barki, 1994, ss. 440–465). Ayrıca ileri sistemlerin kullanıcı tarafından kabulü için bir araştırma sunuldu (Liker, Sindi, 1997, ss. 147–173). Bu çalışmada sistemin kullanılmasındaki amaçların, sistem kullanımını destekleyen sosyal normlar tarafından ve sistemin fark edilmiş faydalılığı ve bunun değer atfedilen beceriler üzerindeki etkisi tarafından etkilendiğini bulmuşlardır. Bu teori değişiklikler ve gelecek araştırmalar için tavsiyeler ile yaklaşık 100 çalışmayı içeren geçmiş araştırma meta-analizinin konusu olmuştur (Sheppard, Hartwick, Warshaw, 1988, ss. 325–343).

Bu model yıllar boyunca kullanıldı, geliştirildi ve test edildi. Atlanan bazı şeyler davranışın zayıf ölçülerde tahmin edilmesiyle sonuçlanmıştır (Bass and Talarzyk 1972; Fishbein 1971). Sonradan fishbein tarafında inanç-değerlendirme modeli ortaya konuldu (1967) ve Fishbein ve Ajzen tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alındı (1975). Bu teorik sistem daha önce Rosenberg (1976) ve Edwards (1954) tarafından yapılan çalışmalar ile ilgili problemleri azaltmaya çalışmaktadır. Bugün mantıklı eylem teorisi veya MET olarak bilinen bu model sosyal psikolojide tutumlar ve inançlar için en fazla uygulama alanı olan modelidir (Grube ve diğerleri. 1986).

Davranışsal tahmin alanındaki kayda değer başarısından dolayı MET; psikoloji, yönetim, pazarlama ve sağlık alanlarının da içinde bulunduğu birçok alanda uygulanmıştır (Chang, 1998, ss. 1825–1834) (Fortin, 2000, ss. 515–534). Back ve Kim (Back, & Kim, 2002, ss. 14–21) bilgi yönetimi alanında araştırma enstitülerinde bilgi paylaşımı davranışı üzerine MET’i esas alan bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışma MET’in etkinliğini kanıtlamasına rağmen, Sheppard ve diğerleri (Sheppard, Hartwick & Warshaw, 1988, ss. 325–343) MET modelinin tahminsel gücünün, eğer davranış tamamıyla gönüllü kontrol altında olmazsa geçerli olmadığını bulmuşlardır.

4.2. Mantıklı Eylem Teorisini Esas Alan Ve Tutum-Sübjektif Norm-Niyet-Davranış İlişisini Araştıran Çalışmaların Meta-Analizi

Fishbein ve ajzenin modelinin geçmişten o güne kadar geçen süreçte yapılan araştırmalardaki etkinliğini saptamak için Sheppard, Hartwick ve Warshaw tarafından bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada Journal of Consumer Research, Journal of Marketing, Journal of Marketing Research, Advances in Consumer Research, Journal of Personality and Social Psychology, Journal of Applied Social Psychology ve Journal of Applied Psychology’de yayınlanan model ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Bunlara ek olarak Fishbein ve Ajzen’in 1975 ve 1980 yıllarında modelle ilgili olarak bildirdikleri bütün makaleler incelenmiştir.

Araştırmaya göre Fishbein ve Ajzen'in modeli, belirttikleri kısıtlar çerçevesinde oldukça tutarlı gözükmektedir. Fakat araştırmacılar modelin kısıtlarına tamamıyla uymayan durumlar üzerinde araştırma yapmak için de teoriyi kullanmışlardır. Modelin genellikle şu noktalarda Fishbein ve Ajzen'in kısıtlarının dışına çıkılarak kullanıldığı görülmüştür:

1. Hedef davranış deneğin tamamıyla iradi kontrolü altında değildir. Bu noktada araştırmanın odak noktası amaç mı yoksa davranış mı sorusu ortaya çıkmaktadır. Bazı durumlarda deneğin eylemi gerçekleştirmeye yönelik niyeti çok güçlü olsa bile eylemi gerçekleştiremeyebilir. Örneğin; mevcut ev sahibi evin satın alınması teklifini kabul etmezse veya banka kredisi almak mümkün değilse kişi ev satın almak istese de bu isteğini gerçekleştirmesi mümkün değildir. Bu nokta da davranışın değil amaç söz konusudur. Fishbein ve Ajzen'in modelinde odak noktası davranış olmakla birlikte daha sora mantıklı eylem teorisi esas alınarak yapılan çalışmalarda odak noktası olarak amaç da alınmıştır.

Sonuç olarak bireyin niyetinden amaca ulaşmanın tahmininin doğruluğundaki başarı iradi davranışın tahminindeki başarıdan daha düşük olmaktadır. Tahmin edilen amacın tahmin derecesindeki düşme amaca ulaşma olasılığı ile ilgilidir. Eğer engeller zayıf ve az ise amacın başarılabirlik ihtimali yüksek yüksektir ve niyet performans ilişkisinde küçük bir düşme eğilimi vardır. Eğer engeller güçlü ve çok ise bunun sonucu olarak amaca ulaşabilirlik olasılığı düşük olmaktadır ve doğru tahminin yapılması ihtimali olmamaktadır.

2. Araştırmalara konu olan durumlarda Fishbein ve Ajzen'in açıkça belirttiğinin aksine alternatif davranışlar vardır ve denek seçim yapma problemi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Fishbein ve Ajzen'in modeli orijinal haliyle birçok araştırmaya konu olduğu gibi geliştirilmiş haliyle de kullanılmıştır. Ajzen ve Fishbein'in modelinin odak noktası tek bir davranışın sergilenmesi ve bu davranışın belirleyicileridir. Ajzen ve

Fishbein daha sonra modelin alternatif davranışın söz konusu olduğu durumlar için düşünülmemiş olmasının çeşitli aksaklıklara neden olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle tüketiciler, satın alma davranışı sırasında ürün, marka, model, renk ve daha birçok konuda bir seçim yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu yüzden modelin farklı alternatifler söz konusu olması halinde nasıl sonuçlar vereceğini bilmek önemli olacaktır.

Sonuç olarak görülmüştür ki alternatiflerin olması durumunda niyetin doğru tahmininin yapılması ihtimali düşük olmaktadır.

3. Deneğin niyeti, niyetin sağlıklı bir şekilde biçimlenmesi için gerekli bilgilerin tamamına ulaşmasının mümkün olmadığı durumlar için de değerlendirilmiştir.

Fishbein ve Ajzen'in modelinden yararlanan araştırmacılar bazı davranışların gerçekleştirilmesi veya bazı amaçların başarılmasına yönelik bireyin niyeti ile davranışı gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceklerine veya amaçlarına ulaşip ulaşamayacaklarına dair kişisel değerlendirmeleri arasında ayırım yapamamaktadırlar (Warshaw and Davis 1985). Sonuç olarak niyet ve değerlendirme ölçüleri MET'in kullanıldığı çalışmalarda değişimsel olarak kullanılabilir. Araştırmacılar deneklere bu değişkenleri ölçmek için "A davranışını gerçekleştirmeye niyetli misin?" veya "A davranışını gerçekleştirecek misin?" gibi sorular sormaktadırlar. Birbirine benzer olmakla birlikte birinin bir şeyi yapmaya niyetli olması ve birinin bir şeyi bilfiil yapmayı beklemesi tamamıyla farklıdır. Buna günlük yaşamda karşılaştığımız bazı sorular örnek olarak verilebilir. Örneğin birey sigarayı bırakmaya veya kilo vermeye niyetli olduğunu ifade etse, sık sık "bunu başarmam mümkün mü" veya "bu zamanda bunu gerçekten yapmayı düşünüyor musun" gibi sorularla karşılaşır. Bireyler davranışı gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceklerini veya amacı başarıp başaramayacaklarını değerlendirmeye çalışırken davranışın performansı üzerinde etkisi olduğunu düşündükleri bütün faktörleri göz önünde bulundurmaları olasıdır.

Fishbein ve Ajzen'in modelinde tutum ve sübjektif normlar niyet ölçüsünün öngörülmesinde değerlendirme ölçüsünün öngörülmesine oranla daha doğru sonuçlar sağlamaktadır. Fishbein ve Ajzen'in ifade ettikleri sınırların dışına çıkarak yetenek, beceri, bilgi deneyim gibi ilave faktörlerin eklendiği çalışmalarda daha zayıf öngörülerde bulunulması ihtimali yüksek olmaktadır.

MET esas alınarak yapılan araştırmalarda Fishbein ve Ajzen'in modelindeki bu kısıtların dışına çıkılmasından hareketle Sheppard, Hartwick ve Warshaw araştırmalarda şu sorulara cevap aramıştır:

1. Araştırma konusu eylem amaç mı yoksa davranış mıdır?
2. Durum alternatifler eylemler ya da çıktılar arasından bir seçim yapmayı gerektiriyor mu?
3. Çalışmada ne tür bir niyet ölçüsü kullanılmıştır? Çalışma hem niyet ölçüsü hem de değerlendirme ölçüsü kullanılarak sınıflandırılmıştır.

Tablo.4.1. Niyet-Davranış İlişkisini İnceleyen Çalışmaların Meta-Analizi

Çalışma	Konu	Hedef	Alternatif	Ölçü	n	r
Ajzen(1971)	PDG' de alternatif seçim	Davranış	Alternatif var	Niyet	216	0,80
Ajzen and Fishbein (1970)	PDG' de alternatif seçim	Davranış	Alternatif var	Niyet	96	0,85
	PDG' de alternatif seçim	Davranış	Alternatif var	Niyet	96	0,94
Ajzen and Fishbein (1974)	lab oyunu boyunca açıklamaların gönderilmesi	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	144	0,69
	lab oyunu boyunca açıklamaların izlenmesi	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	144	0,21
Ajzen, Timko and White (1982)	Başbakanlık seçiminde oy kullanma	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	130	0,70

	Gelecek dört hafta içinde hint keneviri içimi	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	130	0,72
Bogazzi (1981)	Kampus kampanyasında bu yılki kan bağıışı	Amaç	Alternatif yok	Niyet	95	0,45
Bonfield(1974)	Üzüm içeceği markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Niyet	158	0,40
Bowman and Fishbein (1978)	Referandum girişimi için oy kullanma	Davranış	Alternatif var	Niyet	72	0,89
Brinberg and Durand(1983)	Fast food Restoranlarında yemek yeme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	104	0,41
Davidson and Jaccard(1979)	Gelecek iki yıl içinde çocuk sahibi olma	Amaç	Alternatif yok	Niyet	242	0,53
	Doğum kontrol hapı kullanma	Davranış	Alternatif var	Niyet	242	0,68
Davidson and Morrison(1983)	Prezervatif kullanma-eş (erkek)	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	203	0,76
	Prezervatif kullanma-eş (kadın)	Amaç	Alternatif var	Değerlendirme	198	0,79
	Doğum kontrol hapı, diyafram, IUD kullanma-eş (erkek)	Amaç	Alternatif var	Değerlendirme	203	0,86
	Doğum kontrol hapı, diyafram, IUD kullanma-eş (kadın)	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	198	0,89
Davidson ve diğerleri.(1985)	Belediye başkanı adayı için oy kullanma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	44	0,30
Fishbein, Ajzen and McArdle(1980)	Alkol ünitesine kaydolma	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	160	0,76
Fishbein and Cooms (1974)	Başbakanlık adayı için oy kullanma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	300	0,84
Fisher(1984)	Gelecek ay içinde prezervatif kullanma-erkek	Amaç	Alternatif var	Belirtilmemiş	44	0,44

Hom and Hulin(1981)	Yeniden askere alınma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	236	0,70
Hom Katerberg. and Hulin(1979)	Yeniden askere alınma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	228	0,67
Jaccard, Knox and Brinberg (1979)	Başbakanlık adayı için oy kullanma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	119	0,86
Loken (1983)	Belirli bir televizyonun tekrar gösterdiği bir şeyi izleme	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	56	0,58
Miniard, Obermiller, and Page (1982)	Soft içecek markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	66	0,49
Newman (1974)	İşe gitmemiş olma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	108	0,10
	İşten ayrılma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	108	0,39
Oliver and Berger(1979)	Domuz gribi olma	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	469	0,32
	Domuz gribi olma	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	323	0,34
Pomazal and Jaccard(1976)	Kampus kampanyası boyunca kan bağıışı yapma	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	270	0,46
Schlegel, Crawford, and Sanborn (1977)	Belirli bir muhitte kurulmuş lisenin öğrencilerinde alkollü içecek türlerinin içilmesi	Amaç	Alternatif var	Belirtilmemiş	196	0,33
Sejwacz, Ajzen, and Fishbein(1980)	Gelecek iki ay içerisinde kilo verme	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	88	0,16
	İki ay boyunca beş diyet davranışını gerçekleştirme	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	88	0,55
	İki ay boyunca beş diyet davranışını gerçekleştirme	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	88	0,54
Simetana and Adler (1980)	Kürtaj yaptırma	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	136	0,96

Vinokur-Kaplan (1978)	Gelecek iki yıl içinde çocuk sahibi olma	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	239	0,55
Warshaw. Calantone, and Joyce(1968)	Gelecek iki ay içerisinde kan bağıışı yapma	Amaç	Alternatif yok	Niyet	750	0,31
Warshaw and Davis (1984)	Kampus meyhanesine gitme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.57
	Atlama sınıfı	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.52
	Televizyon filmi izlemek	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.48
	Alkol kullanmak	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.64
	Gazete okumak	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.53
	Keyif için okuma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.54
	Okul yurdunun meyhanesine gitme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.34
	Restorantta yemek yeme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.50
	Spor aktivitelerine devam etme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	83	0.48
Warshawand Davis (1985)	Sadece şişmanlatmayan yiyecekler yeme	Amaç	Alternatif yok	Niyet	84	0.25
	Partiye gitme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.65
	Yürüyüş yapma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.38
	Elma yeme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.46
	Televizyonda güzel bir şeyler izleme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.42
	Uyuşturucu madde kullanma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.29
	Hafta sonu işine gitmek	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.86
	Cumartesi akşamı arkadaşlarla dışarı çıkma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.51

Kısa bir süre için uykuya dalma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.38
Biraz sigara içme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.71
Kısa bir süre çalışma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.23
Soft içecek içme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.39
Dikkat çekici bir yabancıyla sohbet etme	Amaç	Alternatif yok	Niyet	84	0.49
Mektup yazma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.36
Güzel yemek yeme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.29
Sandviç yeme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.51
Akşam yemeği için dışarı çıkma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0.40
Vitamin alma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	84	0,67
Sadece şişmanlatmayan yiyecekler yeme	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.33
Partiye gitme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.56
Yürüyüş yapma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.58
Elma yeme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.51
Televizyonda güzel bir şeyler izleme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.46
Uyuşturucu madde kullanma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.41
Hafta sonu işine gitmek	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.83
Cumartesi akşamı arkadaşlarla dışarı çıkma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.57
Kısa bir uykuya dalmak	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.52
Biraz sigara içme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.88

	Kısa bir süre çalışma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.33
	Soft içecekler içme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.62
	Dikkat çekici bir yabancıyla sohbet etme	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.29
	Mektup yazma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.53
	Güzel yemek yeme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.24
	Sandviç yapma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.45
	Akşam yemeği için dışarı çıkma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.45
	Vitamin alma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	113	0.78
Werner and MiddJestadt (1979)	Doğum kontrol hapı kullanma	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	61	0.83
Zuckerman and Reis (1978)	Kampusta kan bağıışı	Amaç	Alternatif yok	Niyet	251	0.40

Kaynak: Blair H. Sheppard, Jon Hardwick, Poul R. Warshaw, The Theory of Reasoned Action: A Meta-Analysis of Past Research with Recommendations and Future Research, Journal of Consumer Research, Vol.15, Aralık 1988.

Tablo.4.2. Tutum-Sübjektif Normlar-Niyet İlişkisini İnceleyen Çalışmaların Meta-Analizi

Ajzen (1971)	PDG' de alternatif seçim	Davranış	Alternatif var	Niyet	216	0.82
Ajzen and Fishbein (1969)	Partiye gitme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	100	0.82
	Modern sanat sergisini ziyaret etme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	100	0.72
	Televizyonda batı filmleri izleme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	100	0.71
	Konsere gitme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	100	0.79
	Poker oyunu oynama	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	100	0.79
	Fransız	Amaç	Alternatif	Değerlendirme	100	0.79

	sinemasına gitme		yok			
	Tartışmaya katılma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	100	0.78
	Esrar romanları okuma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	100	0.68
Ajzen and Fishbein (1969)	PDG' de alternatif seçim	Davranış	Alternatif var	Niyet	96	0.89
	PDG' de alternatif seçim	Davranış	Alternatif var	Niyet	96	0.85
Ajzen and Fishbein (1974)	lab oyunu boyunca açıklamaların gönderilmesi	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	144	0.76
	lab oyunu boyunca açıklamaların izlenmesi	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	144	0.69
Ajzen, Timko and White (1982)	Başbakanlık seçiminde oy kullanma	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	140	0.52
	Gelecek dört hafta içinde hint keneviri kullanımı	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	140	0.80
Bagozzi (1981)	Kan bağıışı yapma	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	95	0.28
Bearden and Woodside (1978)	Gelecek dört hafta içinde hint keneviri kullanımı	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	251	0.70
Bowman and Fishbein (1978)	Referandum girişimi için oy kullanma	Davranış	Alternatif var	Niyet	81	0.92
Brinberg (1979)	Kiliseye gitme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	91	0.68
	Kiliseye gitme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	69	0.75
	Kiliseye gitme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	49	0.57
Bnberg and Cussings (1984)	Ambalajında markası olmayan reçeteli ilaç satın alma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	96	0.63
	Ambalajında markası olmayan	Davranış	Alternatif yok	Niyet	109	0.63

	reçeteli ilaç satın alma					
Brinberg and Durand (1983)	Fast food restoranlarında yeme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	154	0.66
Bumkrant and Page (1982)	Kampus kampanyası boyunca kan bağıışı yapma	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	124	0.41
Crawford and Boyer (1985)	Gelecek üç yıl içinde çocuk sahibi olma	Amaç	Alternatif yok	Niyet	163	0.75
Devnes and Ajzen (1971)	Üniversitede kopya çekme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	146	0.57
	Başkaların testinden cevapları kopya çekme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	146	0.65
	Testinden kopya çekmek için diğerlerini izleme	Davranış	Alternatif yok	Niyet	146	0.71
Fishbein, Ajzen (1980)	Bira markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Niyet	37	0.75
Fisher (1984)	Gelecek ay içerisinde prezervatif kullanımı- erkek öğrenciler	Amaç	Alternatif var	Belirtilmemiş	145	0.73
Glassman and Fitzhenry (1976)	Kahve markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	127	0.66
	Deterjan markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	127	0.64
	Benzin markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	127	0.67
	Patates cipsi markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	127	0.70
Greenstein, Miller and Weldon (1970)	Belirli bir kariyere ulaşmaya çalışma	Amaç	Alternatif var	Belirtilmemiş	88	0.68
Hom and Hulin (1981)	Askere yeniden çağırılma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	1,009	0.79
Hom,	Askere	Davranış	Alternatif	Değerlendirme	373	0.81

Katerberg, and Hulin (1979)	yeniden çağırılma		yok			
Jaccard and Davidson (1972)	Doğum kontrol hapı kullanma	Davranış	Alternatif var	Niyet	73	0.94
Jaccard and Davidson (1975)	İki çocuk sahibi olma	Amaç	Alternatif var	Niyet	270	0.73
	Gelecek iki yıl içinde çocuk sahibi olma	Amaç	Alternatif yok	Niyet	270	0.84
	Doğum kontrol hapı kullanma	Davranış	Alternatif var	Niyet	270	0.84
Kantola, Syme and Campbell (1982)	İçme suyunu muhafaza etme	Amaç	Alternatif yok	Niyet	125	0.46
Loken (1983)	Belirli bir TV programının tekrarını izleme	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	56	0.68
Loken and Fishbein (1980)	Gelecek üç yıl içinde çocuk sahibi olma	Amaç	Alternatif yok	Niyet	100	0.92
Lutz (1973a)	Futbol bileti satın alma	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	100	0.23
	Futbol bileti satın alma	Davranış	Alternatif yok	Belirtilmemiş	77	0.75
Lutz (1973b)	Deterjan markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	246	0.64
McCarty (1981)	Prezervatif kullanma-erkek öğrenciler	Amaç	Alternatif var	Belirtilmemiş	53	0.61
	Prezervatif kullanma-erkek öğrenciler	Amaç	Alternatif var	Belirtilmemiş	41	0.70
	Doğum kontrol hapı kullanma-bayan öğrenciler	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	29	0.77
	Doğum kontrol hapı kullanma-bayan öğrenciler	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	76	0.76
Newman(1974)	İşe gelmeme	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	108	0.45

	İşten istifa etmek	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	108	0.70
Pagel and Davidson (1984)	Belirli doğum kontrol metotlarını kullanma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	67	0.56
Pomazal and Brown (1977)	Hint keneviri kullanma	Davranış	Alternatif yok	Niyet	101	0.75
Pomazal and Jaccard (1976)	Kampus kampanyası boyunca kan bağıışı yapma	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	270	0.60
Raju, Bhaghat. and Sheth(1975)	Belirli yapım bir otomobil satın almak	Amaç	Alternatif var	Değerlendirme	243	0.47
Ryan(1974)	Diş macunu markası satın almak	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	90	0.47
	Belirli yapım bir otomobil satın almak	Amaç	Alternatif var	Belirtilmemiş	80	0.76
Ryan (1978)	Diş macunu markası satın almak	Davranış	Alternatif var	Belirtilmemiş	97	0.66
Ryan (1982)	Diş macunu markası satın almak	Davranış	Alternatif var	Niyet	80	0.71
Ryan and Bonfield (1980)	Belirli bir kredi birliğine borç için başvurmak	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	99	0.47
Schlegel, Crawford, and Sanbom(1977)	Lise öğrencileri arasında alkollü içecek kullanımı	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	196	0.75
	Lise öğrencilerinde bira tüketimi	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	417	0.69
Smetana and Adler (1980)	Kürtaj yaptırma	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	136	0.72
Songer-Nocks (1976)	Lab oyununda alternatif seçimi	Davranış	Alternatif var	Niyet	320	0.77
Stutzman and Green (1982)	Enerjiyi koruma	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	67	0.24
	Ev termostatını yükseltmek- öğrenciler	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	67	0.42
	Su ısıtıcı termostatu	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	67	0.43

	düşürmek- öğrenciler					
	Klima yerine vantilatör kullanma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	67	0.35
	Enerjiyi koruma	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	364	0.36
	Ev termostatını yükseltmek- tüketiciler	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	364	0.41
	Klima yerine vantilatör kullanma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	364	0.56
Warshaw (1980)	Deterjan satın alma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	178	0.55
	Şampuan satın alma	Davranış	Alternatif yok	Değerlendirme	178	0.60
	Deterjan markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	178	0.71
	Şampuan markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	178	0.57
	Sakız markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	34	0.76
	Belirli bir dergi satın almak	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	34	0.59
	Soft içecek markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	34	0.66
	Pahalı bir restoranda akşam yemeği yeme- öğrenciler	Amaç	Alternatif yok	Değerlendirme	34	0.42
Weddle and Bettman (1973)	Seminer çalışması satın alma	Amaç	Alternatif yok	Belirtilmemiş	57	0.26
Wilson. Mathews and Harvey	Diş macunu markası satın alma	Davranış	Alternatif var	Değerlendirme	162	0.67
Zuckerman and Rels (1978)	Kampus kampanyasında kan bağışlama	Amaç	Alternatif yok	Niyet	251	0.46

Kaynak: Blair H. Sheppard, Jon Hardwick, Poul R. Warshaw, The Theory of Reasoned Action: A Meta-Analysis of Past Research with Recommendations and Future Research, Journal of Consumer Research, Vol.15, Aralık 1988.

Araştırmanın sonuçlarına göre değerlendirmeler performansın daha iyi tahmin edilmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte bireylerin tutum ve sübjektif normları niyetlerin tahmininde, değerlendirmelerin tahminine oranla daha iyi sonuçlar vermektedir.

Ayrıca sadece bireylerin tutum ve sübjektif normlarından yararlanılıyorsa amaçlar için tahmin edilen bireyin niyeti davranış için tahmin edilen niyete oranla daha zayıf sonuçlar vermektedir.

Son olarak araştırma göstermiştir ki alternatifler arasından seçimin söz konusu olduğu durumlarda beklenenin aksine Fishbein ve Ajzen'in modelinin tahmin gücü düşmemektedir.

Meta-analizde geçen araştırmaların üstüne daha birçok araştırma yapılmıştır. Bunlarla birlikte Mantıklı Eylem Teorisi'nin kullanım alanı giderek genişlemiş ve yapılan çalışmalar dikkatleri mantıklı eylem teorisine yöneltmiştir.

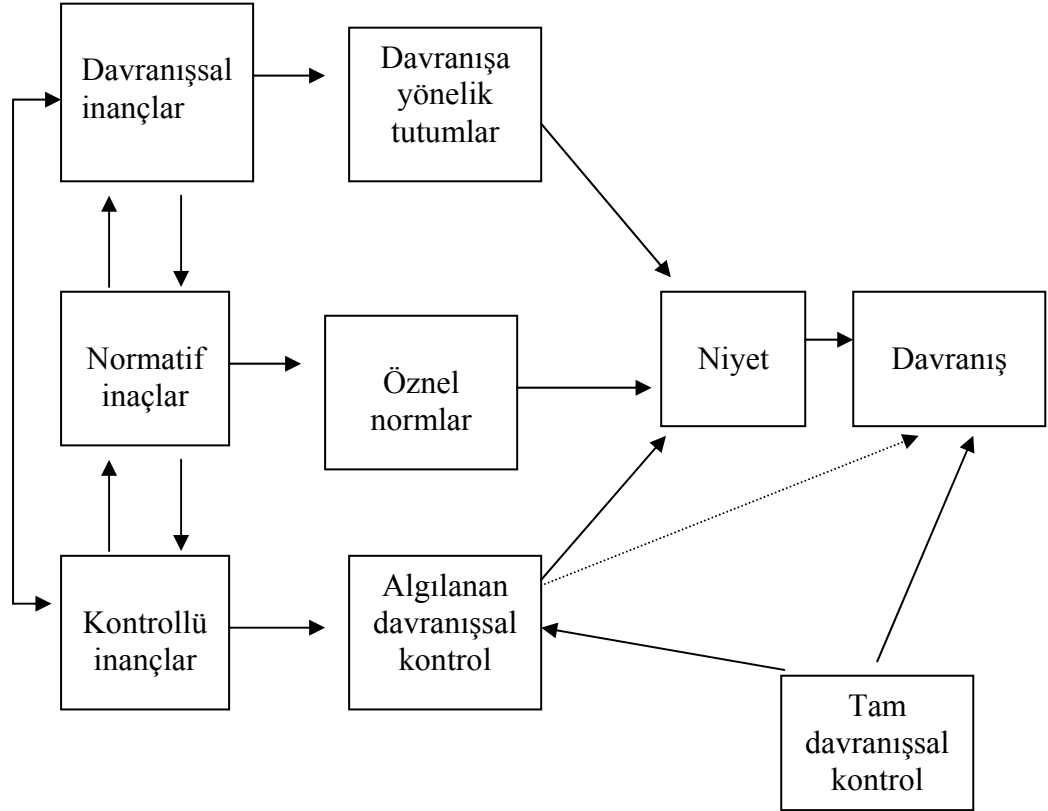
4.3.Mantıklı Eylem Teorisinin Geliştirilmesi Sonucu Elde Edilen Teoriler

Mantıklı Eylem Teorisi birçok alanda uygulanmasının yanı sıra başka teorilerin geliştirilmesinde temel teşkil etmiştir. Bunlar içinde en iyi bilinen ve en çok kullanılanları yine Ajzen tarafında geliştirilen Planlanmış Davranış Teorisi (The Theory of Planned Behaviour) ve Davis, Bagozzi ve Warshaw tarafından geliştirilen Teknoloji Kabul Modeli (Technology Acceptance Model)'dir.

4.3.1.Planlı Davranış Teorisi (The Theory Of Planned Behaviour)

Ajzen (Ajzen, 1989) (Ajzen, 1991, ss. 179–211) daha sonra amaçlanan davranış üzerinde bireysel yoksunluğun söz konusu olduğu durumları açıklamak için MET modeline davranışsal niyeti etkileyen bir diğer faktör olarak algılanmış davranışsal kontrolü (Perceived Behavioral Control) ekleyerek genişletmiş ve

“Planlanmış Davranış Teorisi (PDT: Theory of Planned Behaviour)” olarak adlandırmıştır. Algılanmış davranışsal kontrol davranışı gerçekleştirmenin nasıl kolay veya zor olabileceğine dair algılamalardır. PDT modelinde algılanmış davranışsal kontrol; davranışsal niyet ve faaliyetler üzerinde direkt etkiye sahiptir.

Şekil.4.4. Planlanmış Davranış Teorisi (PDT: Theory of Planned Behaviour, Ajzen, 2002)

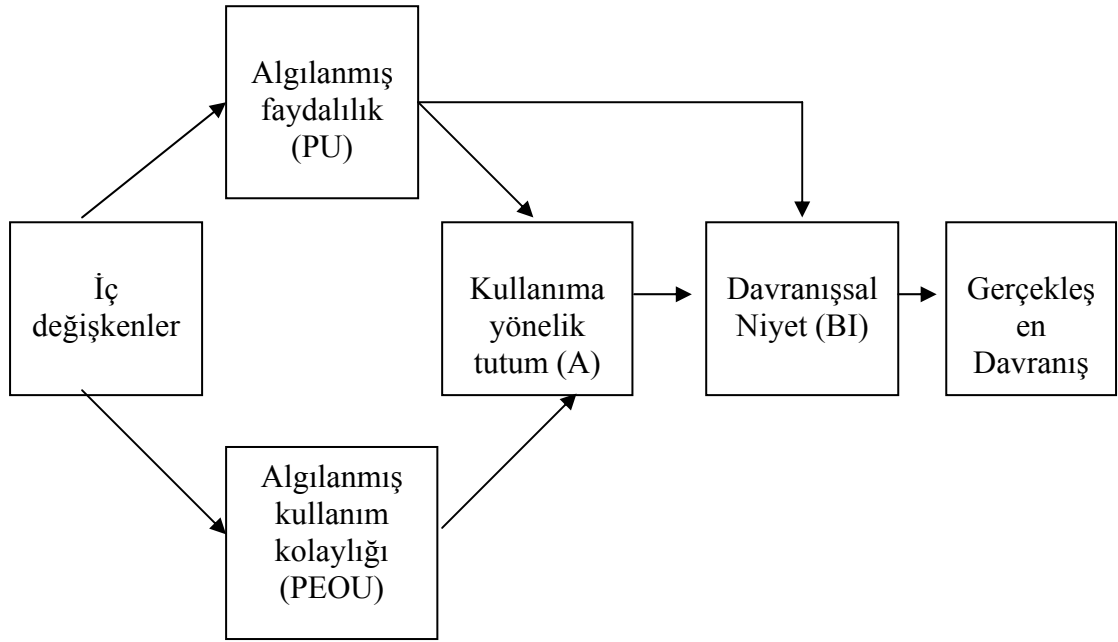
MET ve PDT'nin her ikisi de birtakım çalışmaları esas alır. Deneysel araştırma her ikisindeki önerilen ilişkileri desteklemiştir (Beck, Ajzen, 1991, ss. 285–301), (Schwartz, Tessler, 1972, ss. 225–236). Her iki modelde sosyal psikolojideki inanç – tutum – niyet – davranış ilişkisini kullanan etkili ve düşünsel davranışın açıklanması veya tahmin edilmesi için yaygın olarak kullanılmaktadır. Bazı araştırmacılar PDT'nin bilgi teknolojileri bağlamındaki etik olmayan davranışların tahmininde daha faydalı olduğuna inanmalarına rağmen, MET ve PDT'nin her ikisi de etiksel karar vermedeki araştırmalara katkıda bulunmuştur.

4.3.2. Teknoloji Kabul Modeli (Technology Acceptance Model)

Mantıklı Eylem Teorisini taban alarak genişletilen bir diğerk teori de Teknoloji Kabul Modeli (Technology Acceptance Model, TKM)'dir. Davis (Davis, Bagozzi, Warshaw, 1989, ss. 982–1003) tarafından bilgisayar kullanım davranışlarını açıklamak için geliştirilmiştir. Teknoloji Kabul modelinin amacı bilgisayar kabulünün belirleyicilerinin açıklanmasını sağlamaktır.

Teknoloji Kabul Modeli, MET'i iki anahtar yapı arasındaki nedensel bağlantıları belirlemek için teorisel taban olarak kullanır: 1) Algılanmış faydalılık (percieved usefullness) ve algılanmış kullanım kolaylığı (percieved ease of usage) ve 2) Kullanıcının tutumu (attutiade), davranışsal niyeti (behavioural intention) ve gerçek bilgisayar kullanım davranışı.

Teknoloji kabul modeli (TKM) (Davis, Bagozzi, Warshaw, 1989, ss. 982–1003) sistem kullanımı için davranışsal niyetin direkt olarak bireyin kullanılan sistem hakkındaki tutumu ve bunun fark edilmiş faydalılığı tarafından belirlendiği fikrini ileri sürmektedir. Venkatesh ve Davis (Venkatesh, Davis, 1996, ss. 451–481), Dishaw ve Strong (Dishaw, Strong, 1999, ss. 9–12) vd. çalışmalarında bunun kullanımını anlatmaktadırlar. Davis ve diğerkleri 107 öğrenciyi konu alarak özellikle kelime işlemci yazılımı konusuna kullanıcıların bilgisayar teknolojilerini kabulünü açıklamak ve tahmin etmek için deneysel olarak bu modeli incelemişlerdir. Adams ve diğerkleri (Adams, Nelson, Todd, 1992, ss. 227–247) elektronik ve sesli mesajların kullanımına karşı olan tutumları araştırmak için bu çalışmayı tekrarlamışlardır. Ayrıca Jackson ve diğerkleri (Jackson, Chow, Leitch, 1997, ss. 357–389) bilgi sistemlerini kullanmak için davranışsal niyete yol açan faktörlerin etkilerinin anlaşılmasına yardım etmek için daha kapsamlı bir model geliştirmişlerdir. TAME olarak adlandırılan bu model teorik olarak desteklenen durumsal ilişkiyi, bilgi sistemi kullanımına özgü ilişkiyi, değişim için çelişkiyi ve ön kullanımı içeren psikolojik faktörleri kapsayan ve birleştiren kullanıcı ilişkisini eklemektedir.

Şekil .4.5. Teknoloji Kabul Modeli (TKM: Technology Acceptance Model; Davis ve Diğerleri. 1981)

Mantıklı eylem teorisi esas alınarak geliştirilen diğer modeller hakkında da bilgi vermekle birlikte çalışmamızda Mantıklı eylem teorisi esas alınmıştır.

5.MUHASEBECİLERİN BİLGİ TEKNOLOJİSİ KULLANIMINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

5.1.Araştırma Metodolojisi

Araştırmamızda veri toplama tekniği olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket, bilgi alınacak kişilerin doğrudan doğruya okuyup cevaplandıracakları bir soru listesinin hazırlanması şeklinde yapılan gözlemdir (Seyyidoğlu, 1995, s.30). Diğer bir tanımla anket ferdin veya grubun kedi hakkında bilgi vermesi şeklindedir. Bilgi toplama aracı önceden belirlenen soru cetvelleriyle yapılır (Baloğlu, 1997, s.73). Araştırma için hazırlanan ankette beşli Likert ölçeği kullanılmıştır. Sorulara sunulan seçeneklerde küçükten büyüğe doğru 1–2–3–4–5 şeklinde puanlama yapılmıştır. Bu puanlar;

“1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum”u ifade etmektedir.

Anketin hazırlanmasında güncel ve uluslar arası alanda kabul görmüş kaynaklardan yararlanılmasına dikkat edilmiştir.

Araştırmada ana kütle olarak başta İstanbul olmak üzere değişik illerde faaliyet gösteren muhasebeciler yer almaktadır. Bununla birlikte ulaşım sorunu nedeniyle örneklem çevresinin daha kısıtlı seçilmesi gerekmiştir. Bu nedenle anket İstanbul ve yakın çevresinde faaliyet gösteren belgeli muhasebecilere ve şirketlerin muhasebe bölümlerinde çalışan elemanlarına uygulanmıştır. Muhasebecilerle yüz yüze görüşülerek anketin doldurulması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra bazı muhasebecilere de internet üzerinden anketi doldurmaları şeklinde ulaşılmıştır.

Bunun sonucunda araştırmamıza 500’ün üzerinde muhasebeci katılmıştır. Anketlerin dağıtılması, uygulanması, geri dönüşü ve veri girişinin yapılması 2006 yılı ocak, Şubat, Mart ve Nisan ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen beş

yüzün üzerindeki anketten kontrol soruları ve anketin tam doldurulup doldurulmadığı dikkate alınarak bir kısmı elenmiş ve bunların 456 tanesi değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bunun başlıca nedenleri şunlardır;

1.Muhasebecilerin anket için zaman ayırmak istememesi ve bazılarının soruların tamamına cevap vermemesi.

1. Anket sorularına karşı çekinceli davranılması ve cevap vermek istenilmemesi.

2. Bazı muhasebecilerin soruları okurken dikkatli okumaması.

3. Araştırmanın bilimsel bir araştırma olduğunun anlatılmasında zorluk çekilmesi.

4. Anketin internet yoluyla gönderilmesi durumunda doldurulup tekrar gönderilmesi konusunda yeterli duyarlılığın gösterilmemesi.

5. Anketin kendi sorunları ile ilgili olmadığı görüşü nedeniyle ilgilenilmek istenilmemesi.

Yapılan anketlerde soruları cevaplayanlara yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, unvanı, aylık geliri sorulmuştur.

Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS 10.00 istatistik programı kullanılmıştır. Araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmek için faktör analizi, korelasyon, güvenilirlik testleri, değişkenlerin ortalamaları ve regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır.

5.2.Araştırmanın Kısıtları

Modelin ana kısıtları, davranışın ön belirleyicisi olarak davranışsal niyet, sübjektif inançlar, tutum gibi tamamıyla eleştirel unsurları içermesidir. Söz konusu değişkenleri ölçen sorulardan oluşan bir anket hazırlamak oldukça zor olmuştur.

5.3.Araştırmaya Ait Frekans Dökümleri

Tablo 5’de görüldüğü üzere anket uygulanan kişilerin % 36,6’sı 18–30 yaşları arasında, % 36,4’ü 31–40 yaşları arasında, %27’si 41 ve üstü yaşadadır.

Tablo.5.1. İncelendiğinde genç nüfusun muhasebecilik mesleğine giderek artan bir ilgiye sahip olduğu görülmektedir. 31–40 yaş aralığında ve 41ve üstü yaşlarda da muhasebecilerin oranının fazla olması muhasebecilik mesleğinin geçerliliğini her zaman koruduğunun bir göstergesidir.

Tablo .5.1. Ankete Cevap Veren Kişilerin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
18–30	167	36,6	36,6	36,6
31–40	166	36,4	36,4	73,0
41 ve üstü	123	27,0	27,0	100,0
Toplam	456	100,0	100,0	

Tablo.5.2.’ de anket uygulanan kişilerin cinsiyete göre dağılımı verilmiştir. Buna göre ankete katılanların % 35,3’ü kadın, %64,7’si erkektir.

Tablo.5.2. Ankete Cevap Veren Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Kadın	161	35,3	35,3	35,3
Erkek	295	64,7	64,7	100,0
Toplam	456	100,0	100,0	

Tablo.5.3.'de anket uygulanan kişilerin eğitim durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Buna göre deneklerin %0,4'ü doktora, %6,6'sı yüksek lisans, %70,6'sı üniversite, %20,8'i lise, %1,5'i ise ortaokul mezunudur.

Tablo.5.3. Ankete Cevap Veren Kişilerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı

Eğitim Seviyesi	Kişi Sayısı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Doktora	2	,4	,4	,4
Yüksek Lisans	30	6,6	6,6	7,0
Üniversite	322	70,6	70,6	77,6
Lise	95	20,8	20,8	98,5
Ortaokul	7	1,5	1,5	100,0
Toplam	456	100,0	100,0	

Muhasebecilerin büyük bir çoğunluğu muhasebecilik mesleğiyle ilgili yasal şartların da etkisiyle üniversite mezunudur ve eğitim seviyesi oldukça yüksektir. Bunun yanında eğitim düzeyi ile ilgili yasal şartlar getirilmeden öncesinden kalan ve hala mesleğini devam ettiren lise ve ortaokul mezunu serbest muhasebeciler de vardır.

Tablo.5.4.'de anket uygulanan kişilerin mesleki unvanlarına göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre ankete katılanlardan %27,9'u serbest muhasebeci, %40,4'ü serbest muhasebeci ve mali müşavir, %3,3'ü yeminli mali müşavir, %28,5'i ise işletmelerin muhasebe departmanlarında ve muhasebe bürolarında çeşitli unvanlar adı altında çalışan muhasebe elemanlarından oluşmaktadır.

Tablo.5.5. Ankete Cevap Veren Kişilerin Mesleki Unvanlarına Göre Dağılımı

Mesleki Unvan	Kişi Sayısı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
SM	127	27,9	27,9	27,9
SMMM	184	40,4	40,4	68,2
YMM	15	3,3	3,3	71,5
Diğer	130	28,5	28,5	100,0
Total	456	100,0	100,0	

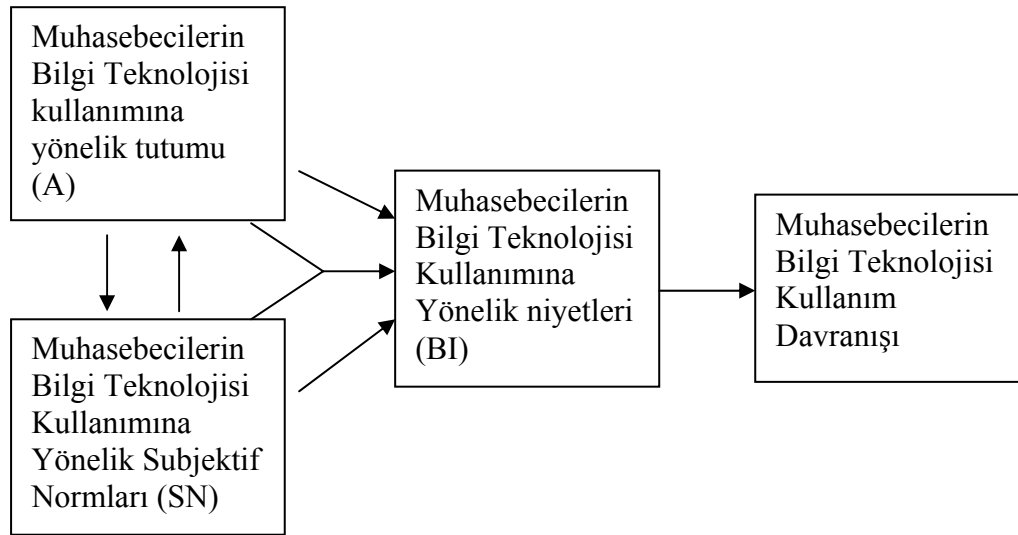
Tablo.5.6.'da anket uygulanan kişilerin aylık gelirlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre ankete katılanlardan % 30'u 1000 YTL ve altında, % 21,7'si 1000 YTL–1500 YTL arası, %17,5'i 1500 YTL–2000 YTL arası, %12,3'ü 2000 YTL–2500 YTL arası, % 6,8'i 2500 YTL–3000 YTL arası, %11,6'sı ise 3000 YTL ve üstünde aylık gelire sahiptir.

Tablo .5.6. Ankete Cevap Veren Kişilerin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Gelir Seviyesi	Kişi Sayısı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1.000 YTL ve altında	137	30,0	30,0	30,0
1.000 YTL ve 1.500 YTL arası	99	21,7	21,7	51,8
1.500 YTL ve 2.000 YTL arası	80	17,5	17,5	69,3
2.000 YTL ve 2.500 YTL arası	56	12,3	12,3	81,6
2.500 YTL ve 3.000 YTL arası	31	6,8	6,8	88,4
3.000 YTL ve üstü	53	11,6	11,6	100,0
Total	456	100,0	100,0	

5.4.Araştırma Modeli

Çalışmamızda, yapılan literatür araştırması ve önceki deneysel araştırmalarının yol göstericiliğinde muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımı davranışında davranışsal niyetin, davranışa yönelik tutumun ve sübjektif normların etkilerini tahmin edebilmek için araştırma modeli oluşturulmuştur. Literatürde Ajzen ve Fishbein davranışa yönelik niyet ile gerçekleşen davranış arasında pozitif bir ilişki olduğunu vurgulamışlardır. Ajzen ve Fishbein'in çalışmalarını esas alarak oluşturulan araştırma modeli şekil.5.1.'de gösterilmiştir.

Şekil .5.1. Araştırma Modeli

Ankette her bir değişkeni ölçmek için çeşitli sayılarda sorulara yer verilmiştir. Hangi faktör için kaç soru sorulduğu Tablo.5.7.'de gösterilmiştir.

Tablo .5.7. Değişkenlere Ait Soru Dağılımı

FAKTÖRLER	SORU ADEDİ
Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik tutumları	5
Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Sübjektif Normları	13
Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri	8
Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımı Davranışları	2

5.5.Araştırmanın Hipotezleri

Yukarıda şekli bulunan araştırma modelinin oluşturulmasından sonra bilgi teknolojisi kullanımında muhasebecinin tutumu, sübjektif normları davranışa yönelik niyeti ile ilgili hipotezler oluşturularak, aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

Hipotez 1: Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda sübjektif normlar, davranışa yönelik tutumu olumlu etkiler.

Hipotez 2: Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda davranışa yönelik tutum, sübjektif normları olumlu etkiler.

Hipotez 3: Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik tutum ve sübjektif normlar tarafından olumlu etkilenir.

Hipotez 4: Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda, davranışa yönelik tutum, davranışa yönelik niyeti olumlu etkiler.

Hipotez 5: Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda, davranışa yönelik sübjektif normlar, davranışa yönelik niyeti olumlu etkiler.

Hipotez 6: Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda, davranışa yönelik niyet, davranışın oluşumunu olumlu etkiler.

5.6.Verilerin Analizi Ve Bulgular

5.6.1. Kullanılan Ölçekler

Çalışmamıza katılan 456 denekten elde edilen veriler üzerinden analizler yürütülmüştür. Verilerin analizinde SPSS 10.00 istatistik programı kullanılmıştır. Analizler faktör analizi, güvenilirlik testleri, değişkenlerin ortalamaları ve standart sapmaları, korelasyon analizi ve regresyon analizinden oluşmaktadır.

Tablo.5.8.'de araştırmamızda kullanılan ölçeklerin oluşturulması aşamasında yararlanılan kaynaklar verilmiştir.

Tablo.5.8. Ölçeklerin Oluşturulmasında Kullanılan Kaynaklar

1	Bilgi teknolojisi ürünlerini gelecekte de kullanacağım	Matthew K.O Lee, Christy M.k Cheung, Zhaohui Chan, Acceptance of internet –based learning medium: the role of extrinsic and intrinsic motivation, Information&manegement 2005, 17 october 2003
	Mesleğim söz konusu olduğunda gelecekte de bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya niyetliyim.	Madden. Thomas I., Ellen, Pamela S., Ajzen, Icek., “A Comparison Of The Theory Of Planned Behaviour And The Theory Of Reasoned Action”, Personality And Social Psychology Bulletin, Vol. 18 No.1, February 1992 3–9.
3	Bundan sonra mesleğimde bilgi teknolojisini kullanmaya gayret edeceğim.	Madden. Thomas I., Ellen, Pamela S., Ajzen, Icek., “A Comparison Of The Theory Of Planned Behaviour And The Theory Of Reasoned Action”, Personality And Social Psychology Bulletin, Vol. 18 No.1, February 1992 3-9.
4	Mesleğimde bilgi teknolojisi ürünlerini kullanacağımı sanmıyorum.	Girgin Taner, Acceptance of mobil data services; An aplication of Tech nology acceptance theories(yüksek lisans tezi), Marmara üniversitesi, Danışman: Şule Özmen, 2003.
5	Bilgi teknolojisinde meydana gelecek yenilikleri takip etmeye çalışacağım.	
6	Bilgi teknolojisinde meydana gelecek değişiklikleri mesleğime uygulamaya çalışacağım.	
7	Bilgi teknolojisi kullanımını, meslektaşlarıma ısrarla tavsiye edeceğim.	Julian Ming-Sung Cheng, Gwo-Ji Sheen, Guan-Cheng Lou; Consumer acceptance of the internet as a channel of distribution in Taiwan-a channel function perspective, Technovation 2005(1–9)
8	Gelecekte bilgi teknolojisi kullanımımın artacağını düşünüyorum.	
9	Muhasebede bilgi teknolojisi kullanımını gereksiz buluyorum.	Yang, Hee-Dong, Yoo, Youngjin, “IT’s All About Attitude: Revisiting The Technology

		Acceptance Model”, Decision Support System, 38 (2004) 19–31.
10	Bilgi teknolojisinin kullanımının bezdirici olduğunu düşünüyorum.	Yang, Hee-Dong, Yoo, Youngjin, “IT’s All About Attitude: Revisiting The Technology Acceptance Model”, Decision Support System, 38 (2004) 19–31. Madden. Thomas I., Ellen, Pamela S., Ajzen, Icek., “A Comparison Of The Theory Of Planned Behaviour And The Theory Of Reasoned Action”, Personality And Social Psychology Bulletin, Vol. 18 No.1, February 1992 3–9.
11	Bilgi teknolojisinin kullanımı çok iyi bir fikir.	Matthew K.O Lee, Christy M.k Cheung, Zhaohui Chan, Acceptance of internet –based learning medium: the role of extrinsic and intrinsic motivation, Information&manegement 2005, 17 october 2003
12	Bilgisayar sistemlerini sıkıcı buluyorum.	Yang, Hee-Dong, Yoo, Youngjin, “IT’s All About Attitude: Revisiting The Technology Acceptance Model”, Decision Support System, 38 (2004) 19–31. Madden. Thomas I., Ellen, Pamela S., Ajzen, Icek., “A Comparison Of The Theory Of Planned Behaviour And The Theory Of Reasoned Action”, Personality And Social Psychology Bulletin, Vol. 18 No.1, February 1992 3–9.
13	Bilgi teknolojisini kullanmak beni gerginleştiriyor.	Hung-Pin Shih; An empirical study on predicting user acceptance of e-shopping on the Web, Information&Manegement 41 (2004)351–368 27 June 2003
14	İlgili meslek kuruluşları başarılı olmak için bilgi teknolojisi ürünlerinin kullanımına önem verilmesi gerektiğini vurguluyorlar.	Baker, Sharon A., Morrison, Diane M., Carter, William B., Verdon, Michael S., “Using The Theory Of Reasoned Action (TRA) To Understand The Decision To Use Condoms In An STD Clinic Population”, Health Education Quarterly, Vol. 23 (4): 528–542 (November 1996)

15	Bilgi teknolojisi kullanan meslektaşlarımın daha popüler olduklarını düşünüyorum.	Girgin Taner, Acceptance Of Mobil Data Services; An Application Of Tech Nology Acceptance Theories(Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Danışman: Şule Özmen, 2003.
16	Benim için önemli olan pek çok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmam gerektiğini düşünüyor.	Baker, Sharon A., Morrison, Diane M., Carter, William B., Verdon, Michael S., "Using The Theory Of Reasoned Action (TRA) To Understand The Decision To Use Condoms In An STD Clinic Population", Health Education Quarterly, Vol. 23 (4): 528-542 (November 1996)
17	Benim için önemli olan birçok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmanın başarıyı arttıracaklarını düşünüyor.	Baker, Sharon A., Morrison, Diane M., Carter, William B., Verdon, Michael S., "Using The Theory Of Reasoned Action (TRA) To Understand The Decision To Use Condoms In An STD Clinic Population", Health Education Quarterly, Vol. 23 (4): 528-542 (November 1996)
18	Düşüncelerine değer verdiğim pek çok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanıyor.	Girgin Taner, Acceptance Of Mobil Data Services; An Application Of Tech Nology Acceptance Theories(Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Danışman: Şule Özmen, 2003.
19	Düşüncelerine değer verdiğim meslektaşım, benim bilgi teknolojisi kullanma davranışımı onaylıyor.	Baker, Sharon A., Morrison, Diane M., Carter, William B., Verdon, Michael S., "Using The Theory Of Reasoned Action (TRA) To Understand The Decision To Use Condoms In An STD Clinic Population", Health Education Quarterly, Vol. 23 (4): 528-542 (November 1996)
20	Benden bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmam beklenir.	Madden. Thomas I., Ellen, Pamela S., Ajzen, Icek., "A Comparison Of The Theory Of Planned Behaviour And The Theory Of Reasoned Action", Personality And Social Psychology Bulletin, Vol. 18 No.1, February 1992 3-9.
21	Benim için önemli olan pek	Girgin Taner, Acceptance Of

	çok insan, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmanın iyi bir fikir olduğunu düşünüyor.	Mobil Data Services; An Application Of Tech Nology Acceptance Theories(Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Danışman: Şule Özmen, 2003.
22	sn4Arkadaşlarımın çoğu, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanıyor.	Girgin Taner, Acceptance Of Mobil Data Services; An Application Of Tech Nology Acceptance Theories(Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Danışman: Şule Özmen, 2003.
23	Arkadaşlarım ve çevrem, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya önem veriyor.	
24	Benim için önemli olan pek çok insanın, bilgisayar sistemlerini kullanmaya eğilimli olduğunu düşünüyorum.	Girgin Taner, Acceptance Of Mobil Data Services; An Application Of Tech Nology Acceptance Theories(Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Danışman: Şule Özmen, 2003.
25	Genellikle değer verdiğim meslektaşlarımın bilgi teknolojisi hakkındaki düşüncelerini benimserim.	Baker, Sharon A., Morrison, Diane M., Carter, William B., Verdon, Michael S., "Using The Theory Of Reasoned Action (TRA) To Understand The Decision To Use Condoms In An STD Clinic Population", Health Education Quarterly, Vol. 23 (4): 528–542 (November 1996)
26	Genellikle mensup olduğum meslek odalarının bilgi teknolojisiyle ilgili yaptığı tavsiyelere uyarım.	
27	Bilgi teknolojisi ürünlerini çok sık kullanırım.	Hee-dong Yang, Youngjin Yoo; It's all about attitude: revisiting the technology acceptance model, Decision Support Systems 38(2004) 19–31, February 2003
28	Bilgi teknolojisi ürünlerini sık kullanırım.	Hee-dong Yang, Youngjin Yoo; It's all about attitude: revisiting the technology acceptance model, Decision Support Systems 38(2004) 19–31, February 2003

5.6.2. Değişkenlere Ait Faktör Analizi

Faktör analizi birbiriyle ilişkili veri yapılarını birbirinden bağımsız ve daha az sayıda yeni veri yapılarına dönüştürmek, bir oluşumu ya da olayı açıkladıkları varsayılan değişkenleri gruplayarak ortak faktörleri ortaya koymak, bir oluşumu etkileyen değişkenleri gruplamak, majör ve minör faktörleri tanımlamak amacıyla başvurulan bir yöntemdir (Özdamar, 2002, s.235).

Faktör analizi, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir. Faktör analizi, bir faktörleştirme ya da ortak faktör adı verilen yeni değişkenleri ortaya çıkarma ya da faktör yük değerlerini kullanarak değişkenlerin işlevsel tanımlarını elde etme süreci olarak da tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, 2002, s.117).

Faktör analizlerinin temel iki amacı bulunmaktadır. Bunlar: 1- Değişken sayısını azaltmak ve 2- değişkenler arasındaki ilişkilerden yararlanarak bazı yeni yapılar ortaya çıkarmaktır.

Modelimizde muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik tutum on üç, subjektif normlar on beş, bilgi teknolojisi kullanımına yönelik niyet dokuz ve bilgi teknolojisi kullanımı davranışı ise dört soru ile ifade edilmiştir. Likert tipi kırk bir sorudan oluşan araştırma anketi faktör analizine tabi tutulmuştur. En uygun faktör yapısına varimax dönüşümü kullanılarak ulaşılmıştır.

Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik bilgi teknolojisi kullanımına yönelik tutumunu ölçmek için kullanılan beş sorunun tutum değişkenine, bilgi teknolojisi kullanımına yönelik subjektif normları ölçmek için kullanılan on üç sorunun subjektif normlar değişkenine, bilgi teknolojisi kullanımına yönelik niyeti ölçmek için kullanılan sekiz sorunun niyet değişkenine, bilgi teknolojisi kullanım davranışını ölçmek için kullanılan iki sorunun da gerçekleşen davranış değişkenine anlamlı bir şekilde yüklendikleri görülmektedir.

Farklı değişkenlere yüklenen toplam on üç soru ise ölçüm modellerinden çıkarılmıştır.

Tablo .5.9. Değişkenlere Ait Faktör Analizi

	1	2	3	4
DAVRANIŞA YÖNELİK NİYET				
Bilgi teknolojisi ürünlerini gelecekte de kullanacağım		,781		
Mesleğim söz konusu olduğunda gelecekte de bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya niyetliyim.		,843		
Bundan sonra da mesleğimde bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya gayret edeceğim.		,800		
Mesleğimde bilgi teknolojisi ürünlerini kullanacağımı sanıyorum.		,634		
Bilgi teknolojisinde meydana gelecek yenilikleri takip etmeye çalışacağım		,749		
Bilgi teknolojisinde meydana gelecek değişiklikleri mesleğime uygulamaya çalışacağım.		,812		
Bilgi teknolojisi kullanımını, meslektaşlarıma ısrarla tavsiye edeceğim.		,653		
Gelecekte bilgi teknolojisi kullanımımın artacağını düşünüyorum.		,744		

TUTUM				
Bence mesleğimde bilgi teknolojisi kullanımı gerekli.			,576	
Bilgi teknolojisinin kullanımının bezdirici olmadığını düşünüyorum.			,668	
Bilgi teknolojisinin kullanımı çok iyi bir fikir.			,640	
Bilgi teknolojisi kullanımını eğlenceli buluyorum.			,775	
Bilgi teknolojisini kullanmak beni gerginleştirmiyor.			,688	
SUBJEKTİF NORMLAR				
İlgili meslek kuruluşları başarılı olmak için bilgi teknolojisi ürünlerinin kullanımına önem verilmesi gerektiğini vurguluyorlar.	,687			
Bilgi teknolojisi kullanan meslektaşlarımın daha popüler olduklarını düşünüyorum.	,586			
Benim için önemli olan pek çok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmam gerektiğini düşünüyor.	,712			
Benim için önemli olan birçok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmanın başarıyı arttıracığını düşünüyor.	,750			

Düşüncelerine değer verdiğim pek çok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanıyor.	,714			
Düşüncelerine değer verdiğim meslektaşım, benim bilgi teknolojisi kullanma davranışımı onaylıyor.	,749			
Benden bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmam beklenir.	,599			
Benim için önemli olan pek çok insan, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmanın iyi bir fikir olduğunu düşünüyor.	,723			
Arkadaşlarımın çoğu, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanıyor.	,628			
Arkadaşlarım ve çevrem, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya önem veriyor.	,691			
Benim için önemli olan pek çok insanın, bilgisayar sistemlerini kullanmaya eğilimli olduğunu düşünüyorum.	,608			
Genellikle değer verdiğim meslektaşlarımın bilgi teknolojisi hakkındaki düşüncelerini benimserim.	,672			
Genellikle mensup olduğum meslek odalarının bilgi teknolojisiyle ilgili yaptığı tavsiyelere uyarım.	,617			

GERÇEKLEŞEN DAVRANIŞ				
Bilgi teknolojisi ürünlerini çok sık kullanım.				,747
Bilgi teknolojisi ürünlerini seyrek kullanım.				,806

5.6.3.Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik bir ölçme aracında (testte, ankette) yer alan bütün soruların birbiriyle tutarlılığını, ele alınan sorunu ölçmede homojenliğini ortaya koyan bir kavramdır (Necdet Bilgin, 141). Başka bir ifade ile deneklerin anket sorularına verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılık olarak tanımlanabilir. Güvenilirlik anketin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir (Büyüköztürk, 2002, s.163).

Alfa katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak da ölçeğin güvenilirlik durumu aşağıda verilmiştir. (Bilgin, 2005, 141–142)

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Faktör analizinden çıkan sonuçlara göre değişkenlerin alfa güvenilirlik dereceleri hesaplanmıştır. Ankette kullandığımız muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik subjektif normları ve niyetiyle ilgili soruların Alfa güvenilirlik katsayıları 0,90 üzerinde olup oldukça güvenilirdir. Muhasebecilerin bilgi

teknolojisine yönelik tutumlar ve bilgi teknolojisi kullanımı davranışı ile ilgili soruların Alfa güvenilirlik katsayıları ise 0,70'in üzerindedir ve oldukça güvenilirdir. Tabloda da görüldüğü üzere bütün değişkenlerin alfa katsayıları uluslar arası çalışmalarda kabul edilen (Cronbach 0,70 alfa katsayısı) değerler içerisinde. Bu da bize değişkenlerimizin içsel tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Faktör analizinin yapılması aşamasında çıkartılan soru sayısı, anketteki mevcut soru sayısı ve faktör analizine dâhil soruların alfa güvenilirlik katsayısı Tablo.5.10'da verilmiştir.

Tablo.5.10. Değişkenlerle İlgili Soru Sayıları, Soruların Alfa Güvenilirlik Katsayı Değerleri

Değişkenin Adı	Değişkene Ait Soru Adedi	Çıkarılan Soru Adedi	Çıkarılan Soru No	Faktöre Toplanan Soru Sayısı	Değişkene Ait Alfa Güvenilirlik Katsayısı
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik tutumları	13	8	T1,T3,T4, T6,T7,T8 T10,T13	5	0,7252
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik sübjektif normları	15	2	SN8, SN15	13	0,9163
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik niyetleri	9	1	N2	8	0,9169
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımı davranışları	4	2	GD1,GD4	2	0,7115

5.6.4.Değişkenlere Ait Alfa, Ortalamalar, Standart Sapma Değerleri Ve Korelasyon Katsayıları

Korelasyon analizi ikili ve çoklu ilişkilerin önemini ve yönünü ortaya koymaya yardımcı olan bir yöntemdir (Özdamar, 2001, s.388). Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesini belirlerken herhangi bir sebep-sonuç ilişkisi kurmaz. Bu nedenle korelasyon katsayısı sadece iki değişkenin doğrusal birlikte değişiminin uygunluk derecesini ifade eder. Hangi değişkenin sebep, hangi değişkenin sonuç olduğunu göstermez (Bülbül, 2001, s.407).

Örneklem dağılımının standart sapması “standart hata olarak ifade edilir ve ortalamanın standart hatası olarak ifade edilen bu değer, örneklem istatistiğinin ana kütle parametresinden ortalama ne kadar saptığını gösterir (Bülbül, 2001, s.152).

Tablo .5.11’de korelasyon katsayılarına bakılacak olursa, değişkenler arasında $p<0,01$ anlamlılık seviyesinde güçlü bir korelasyon dikkat çekmektedir. Değişkenler arasındaki korelasyon pozitif yöndedir.

Tablo.5.11’de BT kullanımına yönelik subjektif normlar ile BT kullanımına yönelik tutum, BT kullanımına yönelik niyet ile BT kullanımına yönelik tutum, BT kullanımına yönelik niyet ile BT kullanımına yönelik subjektif normlar, BT kullanımına yönelik niyet ile BT kullanım davranışı arasındaki ilişki 0,001 düzeyinde anlamlıdır. Bu ilişkilerin yönünü saptamak ve hipotezleri test etmek için regresyon analizine başvurulmuştur.

Tablo.5.11’de değişkenlere ait Alfa değerleri, ortalamalar, standart sapma değerleri ve korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo.5.11. Değişkenlere Ait Alfa, Ortalamalar, Standart Sapma Değerleri Ve Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	Alfa α	Ortalama	Standart sapma	BT kullanımına yönelik tutum	BT kullanımına yönelik subjektif normlar	BT kullanımına yönelik Davranışsal Niyet	BT kullanımı davranışı
BT Kullanımına yönelik Tutum	0,7252	4,3513	0,6291	1			
BT Kullanımına yönelik Subjektif Normlar	0,9163	3,6243	0,4745	0,265*	1		
BT Kullanımına yönelik Davranışsal Niyet	0,9169	4,4852	0,6013	0,267*	0,538*	1	
BT Kullanımı Davranışı	0,7115	4,0789	0,7910			0,306*	1

* Pearson Korelasyonu $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı

5.6.5. Regresyon Analizi Sonuçları

Araştırma kapsamında hipotezleri test etmek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Bağımlı değişkendeki değişmelerin, tek bir bağımsız değişken tarafından açıklandığı basit doğrusal regresyon analizi, bağımlı değişkeni etkileyen birden fazla değişken olması durumunda yetersiz kalmakta ve regresyon modelinin daha gerçekçi sonuçlar verebilmesi için çoklu regresyon analizi kullanılmaktadır (Bülbül, 2001, s.459). Çoklu regresyonun önemli avantajı, bağımsız değişkenlerin toplu etki göstermesi yanında, diğer değişkenler kontrol altında tutularak, her değişkenin etkisini tek tek görme imkânı sağlar (Bilgin, 2005, s.143)

Regresyon analizleri SPSS 10.0 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar aşağıda açıklanmıştır.

Tablo.5.12. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Tutumları ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Standart Beta Katsayısı	Anlamlılık Düzeyi	Bağımlı Değişken	
			R ²	F
Sübjektif Normlar	0,265	0,000	0,070	34,309
Bağımlı Değişken: BT Kullanımına Yönelik Tutum				
Bağımsız Değişken: BT Kullanımına Yönelik Sübjektif Normlar				

Tablo.5.13. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Tutumları ile İlgili Hipotez Sonuçları

Hipotez 1	Sonuç
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda sübjektif normlar, davranışa yönelik tutumu olumlu etkiler.	Desteklendi

H₁: “Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda sübjektif normlar, davranışa yönelik tutumu olumlu etkiler” hipotezi (Sig=0,000’da), p<0,01 düzeyinde anlamlı bulunmuş ve BT kullanımına yönelik sübjektif normların, BT kullanımına yönelik tutumu olumlu etkilediği kabul edilmiştir.

Tablo.5.14. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Sübjektif Normlarına ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Standart Beta Katsayısı	Anlamlılık Düzeyi	Bağımlı Değişken	
			R ²	F
Tutum	0,265	0,000	0,070	34,309
Bağımlı Değişken: BT Kullanımına Yönelik Sübjektif Normlar				
Bağımsız Değişken: BT Kullanımına Yönelik Tutum				

Tablo.5.15. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Sübjektif Normlarına Yönelik Hipotez Sonuçları

Hipotez 2	Sonuç
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda tutum, davranışa yönelik sübjektif normları olumlu etkiler.	Desteklendi

H₂: “Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda tutum, davranışa yönelik sübjektif normları olumlu etkiler” hipotezi (Sig=0,000’da), p<0,01 düzeyinde anlamlı bulunmuş ve BT kullanımına yönelik tutumun, BT kullanımına yönelik sübjektif normları olumlu etkilediği kabul edilmiştir.

Hipotez 1 ve hipotez 2’nin analiz sonuçlarından bireyin BT kullanımına yönelik tutum ve sübjektif normları karşılıklı etkileşim halinde olduğu anlaşılmaktadır. BT kullanımına yönelik geliştirilen tutum aynı zamanda sübjektif normların da oluşumunu sağlamakta, aynı şekilde BT kullanımına yönelik sübjektif normlar da Tutumun oluşumunu desteklemektedir. Bu da gösteriyor ki niyet ve tutum birbirinden bağımsız olarak gelişen olgular değildir.

Tablo.5.16. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Standart Beta Katsayısı	Anlamlılık Düzeyi	Bağımlı Değişken	
			R ²	F
Tutum	0,134	0,001	0,306	100,089
Sübjektif Norm	0,503	0,000		
Bağımlı Değişken: BT Kullanımına Yönelik Niyet				
Bağımsız Değişken: BT Kullanımına Yönelik Tutum ve Sübjektif Normlar				

Tablo .5.17. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Hipotez Sonuçları (Tutum+Sübjektif Normlar-Niyet)

Hipotez 3	Sonuç
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik tutum ve sübjektif normlar tarafından olumlu etkilenir.	Desteklendi

Hipotez 3: “Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik tutum ve sübjektif normlar tarafından olumlu etkilenir” hipotezi (Sübjektif Normlar için Sig=0,000’da, Tutum için Sig=0,001’de), $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı bulunmuş ve BT kullanımına yönelik tutumun ve sübjektif normların, BT kullanımına yönelik niyeti birlikte olumlu etkilediği kabul edilmiştir.

Tablo.5.18. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları (Tutum-Niyet)

Bağımsız Değişken	Standart Beta Katsayısı	Anlamlılık Düzeyi	Bağımlı Değişken	
			R ²	F
Tutum	0,267	0,000	0,072	34,961
Bağımlı Değişken: BT Kullanımına Yönelik Niyet				
Bağımsız Değişken: BT Kullanımına Yönelik Tutum				

Tablo.5.19. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Hipotez Sonuçları (Tutum-Niyet)

Hipotez 4	Sonuç
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik tutum tarafından olumlu etkilenir.	Desteklendi

Hipotez 4: “Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda, davranışa yönelik tutum, davranışa yönelik niyeti olumlu etkiler” hipotezi (Sig=0,000’da), $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı bulunmuş ve BT kullanımına yönelik tutumun BT kullanımına yönelik niyeti olumlu etkilediği kabul edilmiştir.

Tablo.5.20. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Regresyon Analizi Sonuçları (Sübjektif Normlar-Niyet)

Bağımsız Değişken	Standart Beta Katsayısı	Anlamlılık Düzeyi	Bağımlı Değişken	
			R ²	F
Sübjektif Normlar	0,538	0,000	0,290	185,201
Bağımlı Değişken: BT Kullanımına Yönelik Niyet				
Bağımsız Değişken: BT Kullanımına Yönelik Sübjektif Normlar				

Tablo.5.21. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Niyetleri ile İlgili Hipotez Sonuçları (Sübjektif Normlar-Niyet)

Hipotez 5	Sonuç
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik sübjektif normlar tarafından olumlu etkilenir.	Desteklendi

Hipotez 5: “Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda, davranışa yönelik sübjektif normlar, davranışa yönelik niyeti olumlu etkiler” hipotezi (Sig=0,000’da), $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı bulunmuş ve BT kullanımına yönelik sübjektif normların BT kullanımına yönelik niyeti olumlu etkilediği kabul edilmiştir.

Regresyon sonuçları incelendiğinde bireyin sübjektif normlarının, tutuma oranla bilgi teknolojisi kullanımına yönelik niyet üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu da gösteriyor ki bireyin çevresi niyetin oluşmasında

oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü bireyin sübjektif normlarının oluşmasında bireyin ailesi, arkadaşları ve mesleki çevresi etkili olmaktadır.

Tablo.5.22. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

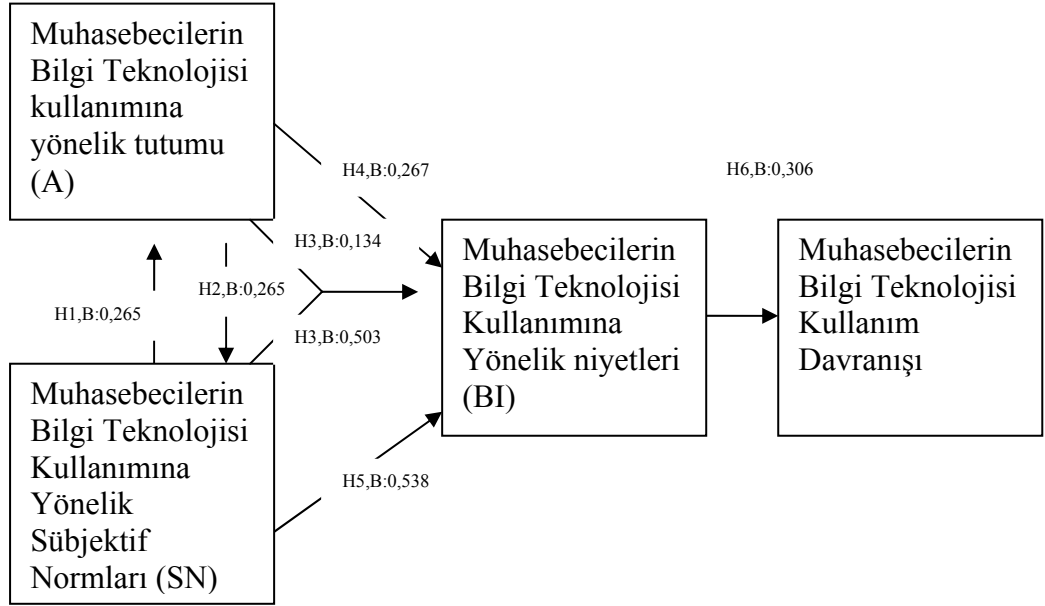
Bağımsız Değişken	Standart Beta Katsayısı	Anlamlılık Düzeyi	Bağımlı Değişken	
			R ²	F
Niyet	0,306	0,000	0,094	46,911
Bağımlı Değişken: BT Kullanımı Davranışı				
Bağımsız Değişken: BT Kullanımına Yönelik Niyet				

Tablo.5.23. Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Hipotez Sonuçları

Hipotez 6	Sonuç
Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda, davranışa yönelik niyet, davranışın oluşumunu olumlu etkiler.	Desteklendi

Hipotez 6: “Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımına yönelik davranışının oluşumunda, davranışa yönelik niyet, davranışın oluşumunu olumlu etkiler” hipotezi (Sig=0,000’da), $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı bulunmuş ve BT kullanımına yönelik niyetin BT kullanımı davranışının oluşumunu olumlu etkilediği kabul edilmiştir.

5.7. Bulguların Şematik Gösterimi

Şekil.5.2. Araştırma Sonuçlarının Şematik Gösterimi

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan analizler sonucunda literatürdeki sonuçları destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. 456 muhasebeciye uygulanan anket çalışması üzerinde yapılan analizler Mantıklı Eylem Teorisi'nin muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımı davranışının tahmininde kullanılabileceğini göstermiştir.

Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımı davranışının en önemli belirleyicisi davranışa yönelik geliştirdikleri niyettir. Eğer muhasebeciler bilgi teknolojisinin gerçekten mesleklerini icra etmelerine olumlu katkı sağlayacağına inanıyorlarsa gerçekleştirecekleri davranışta olumlu yönde olmakta ve bilgi teknolojisini kullanım yolunu seçmektedirler.

Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımı davranışını belirleyen davranışsal niyeti davranışa yönelik tutum ve subjektif normların önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. Subjektif norm unsurları, tutum unsurlarına oranla daha fazla belirleyici güce sahiptir. Bu da bize gösteriyor ki davranışa yönelik niyetin oluşmasında bireyin ailesi, akrabaları, arkadaşları, meslektaşları ve meslek odaları gibi spesifik baskı grupları oldukça etkili olmaktadır.

MET muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımı davranışı üzerinde yapılan çalışmalarda iyi bir belirleyici güç göstermiştir.

Günümüzde gittikçe önemi artan bilgi teknolojisi üzerine yapılan araştırmaların bu öneme karşılık gelecek şekilde daha da artması gerekmektedir. Bununla birlikte, bilgi teknolojisindeki gelişmelerin sonuçlarına ilişkin genel itibarıyla olumlu bir izlenim oluşmakla birlikte, bilgi teknolojisinin gerekli altyapının oluşturulmadan kullanımına geçilmesinden kaynaklanan olumsuz etkiler ve sonuçlar da göz ardı edilmemeli ve söz konusu olumsuzlukları gidermek için gerekli önlemler alınmalıdır.

Bilgi teknolojisinin kullanımını kendine prensip edinmiş muhasebeciler başarıyı yakalayabilmek ve rakiplerine fark atabilmek için yenilikçiliği temel ilke olarak kabul etmelidir. Çünkü bilgi teknolojisindeki gelişmeler daha yeni piyasaya çıkan bilgi teknolojisi ürünlerini çok kısa süre içerisinde demode yapabilmektedir.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise bilgi teknolojisindeki gelişmelerle aynı paralellikte bilgi teknolojisi konusunda eğitilmiş insan yetiştirilmesidir. Eğer organizasyonlar bu konuyu göz ardı ederlerse işlerdeki etkinliği arttırmak için kullanılan bilgi teknolojileri finansal bir yük olmaktan öteye gidemezler.

Sonuç olarak bilgi teknolojisi kullanımında davranışa yönelik niyet, tutum ve sübjektif normlar oldukça önemli bir rol oynamakta ve eğer davranışa yönelik niyet, tutum ve sübjektif normlar olumlu ise davranışta olumlu olmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Acun Ramazan, Bilim, Bilgi Teknolojisi ve Türkiye, Milli Kùltürler ve Küreselleşme, Konya, 1998.
2. Adams, D.A., Nelson, RR., Todd, P., ‘Perceived Usefulness, Ease Of Use, And Usage Of İnformation Technology: A Replication, *Mis Quarterly*, 16 (2), 1992.
3. Ajzen, I., ‘Attitude, Structure And Behavior’, in: A.R. Pratkanis, S.J. Breckler, A.G. Greenwald (Eds.), Attitude, Structure and Function, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, NJ, 1989.
4. Ajzen, I., ‘Constructing a TPB Questionnaire: Conceptual and Methodological Considerations’, <http://www.unix.oit.umass.edu/~aizen/tpb.htm>, 2001a.
5. Ajzen, I., Fishbein, M. ‘Attitude – Behavior Relations: A Theoretical Analysis and Review of Empirical Research’, *Psychological Bulletin*, 84, 1977.
6. Ajzen, I., Fishbein, M., “Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior”, *Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ*, 1980.
7. Ajzen, I., ‘The Theory Of Planned Behavior’, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50 (2), 1991.
8. Baloğlu Burhan., sosyal bilimlerde Araştırma Yöntemi, Der Yayınları, İstanbul, 1997.
9. Beck, L., Ajzen, I., ‘Predicting Dishonest Actions Using The Theory Of Planned Behavior’, *Journal of Research in Personality*, (24), 1991.
10. Bilgin Necdet, Tarımsal Kooperatiflerde Güven Duygusunun Ortakların Kooperatiflere Bağlılıkları ve Performans Algılarına Etkisi: TARİŞ’te Bir Uygulama, Doktora Tezi, Gebze, 2005.
11. Bock, G. W., & Kim, Y. G., ‘Breaking The Myths Of Rewards: An Exploratory Study Of Attitudes About Knowledge Sharing’, *Information Resources Management Journal*, 14, 2002.
12. Chang, M. K. ‘Predicting Unethical Behavior: A Comparison Of The Theory Of Reasoned Action And The Theory Of Planned Behavior’, *Journal of Business Ethics*, 17(16), 1998.

13. Büyükmirza Kamil, (2003), Maliyet ve Yönetim Muhasebesi-Tekdüzene Uygun Bir Sistem Yaklaşımı, 9. Baskı, Gazi Kitebevi, Ankara.
14. Büyükoztürk Ş. (2002), Veri Analizi El Kitabı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
15. Cihat, K. (2002) *İnternet' Ortahmindanda Pazarlama*, Gazi Kitapevi, Ankara
16. (1999 Temmuz). *Ulusal katkı payı ve araçlar (alt it paketi)*. [Çevrimiçi]. Elektronik adres: <http://www.tuena.tubitak.gov.tr/pdf/bt2010tp1981121.pdf> [27.09.1999].
17. Davenport Thomas; Prusak Larry (2001), İş Dünyasında Bilgi Yönetimi, Çeviren: Günhan Günay, Rota Yayınları, İstanbul.
18. Davis, ED., Bagozzi, R.P., Warshaw, P.R., 'User Acceptance Of Computer Technology: A Comparison Of Two Theoretical Models', *Management Science*, 35 (8), 1989.
19. Dishaw, M., Strong, D., 'Extending The Technology Acceptance Model With Task-Technology Fit Constructs', *Information & Management*, 36 (1), 1999.
20. DPT, Bilgi Toplumu Dairesi Başkanı, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/edtr.asp>, Ocak 2004.
21. Emrealp Sadun, Yerel Yönetim ve Bilgi Teknolojisi, Yerel Yönetimin Geliştirilmesi Programı Elkitapları Dizisi, IULA EMME, TC. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, İstanbul, 1994
22. Ergün Bülbül Serpil, Çözümsel İstatistik, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001
23. Fishbein, M. And Ajzen, I. 'Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory Research', *Reading, MA: Addison-Wesley*, 1975.
24. Fishbein, M., and Middlestadt, S., 'A Striking Lack of Evidence for Nonbelief-Based Attitude Formation and Change: A Response to Five Commentaries', *Journal of Consumer Psychology*, 6(2), 1997.
25. Fortin, D. R. 'Clipping Coupons İn Cyberspace: A Proposed Model Of Behavior For Deal-Prone Consumers', *Psychology and Marketing*, 17, 2000.
26. George H. Bodner ve William S. Hopwood, **Accounting Information Systems**, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1993, s.2.
27. Hartwick, J. and Barki, H., 'Explaining The Role Of User Participation In information System Use', *Management Science*, 40(4), 1994.
28. İFAC, IES2: Content of Professional Accounting Education Programs,

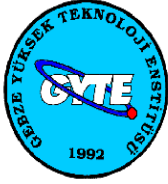
- <http://www.ifac.org/>.
29. İFAC, international Education Standarts For Professional Accountants, <http://www.ifac.org/>.
 30. İzzet Gökhan ÖZBİLGİN (Sermaye Piyasası Kurulu Sistem Mühendisi), Bilgi Teknolojileri Denetimi Ve Uluslararası Standartlar, Sayıştay Dergisi • Sayı: 49
 31. Jackson, C.M., Chow, S., Leitch, 'Toward An Understanding Of The Behavioral İntention To Use An İnformation System', *Decision Sciences*, 28 (2), 1997.
 32. Joshi, K., 'A Causal Path Model of The Overall User Attitudes Toward The MIS Function: The Case of User İnformation Satisfaction', *Infonnation & Management*, 22 (2), 1992.
 33. Kolekofski Jr., Keith E, Heminger, Alan R., 'Beliefs and Attitudes Affecting Intentions tos hare Information in Organizational Setting', *Information and Management*, 40, 2003.
 34. Leonard, Lori N.K., Cronan, Timothy, Paul Cronan, Kreie, Jennifer, 'What Influences IT ethical Behavior Intentions-Planned Behavior, Reasoned Action, Perceived Importance, or Individual Characteristics?' *Information and Management*, 42, 2004.
 35. Liker, J.K., Sindi, A.A., 'User Acceptance Of Expert Systems: A Test Of The Theory Of Reasoned Action', *Journal of Engineering and Technology Management*, 14 (2), 1997.
 36. Lucas, H.C., 'Performance and The Use of Information System', *Management Science*, 21(8), 1975.
 37. Lucas, H.C., 'User Reactions to Computer Operations', *Sloan Management Rewiev*, 15(3), 1974.
 38. Madden, T.J., Ellen, P.S., Ajzen, I., 'A Comparison Of The Theory Of Planned Behavior And The Theory Of Reasoned Action', *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18 (1), 1992.
 39. Malhotra, Yogesh, Galletta, Dennis F., 'Extending the Technology Acceptance Model to Account For Social Influence: Theoretical Bases And Emprical Validation', *Proceedings of the 32nd Hawaii International Conference on System Sciences*, 1999.
 40. Marshall Romney ve Paul John Steinbart, Accounting Information Systems,

- 8th ed., Prentice Hall, New Jersey, 2000, s.2.
41. Morrison, P.R., 'A Survey of Attitude Toward Computer', *Communications of the ACM*, 26 (12), 1983.
 42. Mykytyn Jr., P.P., Harrison, D.A., 'The Application Of The Theory Of Reasoned Action To Senior Management And Strategic Information Systems', *Information Resources Management Journal*, 6 (2), 1993.
 43. Özer Gökhan, Yücel Rahmi, Yeni Ekonomide Bilgi Dönüşümleri ve Bilgi Şirketlerinin Artan Önemi.
 44. Özdamar Kazım, Paket programlar ile İstatistiksel veri analizi (çok değişkenli analizler), Kaan Kitabevi, İstanbul, 2002
 45. Özdamar Kazım, SPSS ile Biyoistatistik Geliştirilmiş, Kaan Kitabevi, Eskişehir, 2001
 46. Özgener Şevki, (2003), "Global Ölçekte Değer Yaratan Bilgi Yönetimi Stratejileri", 2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli, http://www.ceterisparibus.net/kongre/kocaeli_2.htm.
 47. POYRAZ, K. TAŞKIN, E. KARA, H., İnternet Kullanımı Ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi Üzerine Kütahya'Daki İnternet Cafe'lerde Yerel Bir Araştırma
 48. Randall, D.M., 'Taking Stock: Can The Theory Of Reasonedaction Explain Unethical Conduct?', *Journal of Business Ethics*, 8(11), 1989.
 49. Ryu, Seewon, Ho, Seung Hee, Han, Ingoo, 'Knowledge Sharing Behavior of Physicians in Hospitals', *Expert Systems with Applications*, 25, 2003.
 50. Schewe, C.D., 'The Management Information System User: An Exploratory Behavioral Analysis', *Academy Of Management Journal*, 19 (4), 1976.
 51. Schwartz, S.H., Tessler, R.C., 'A Test Of A Model For Reducing Measured Attitude-Behavior Discrepancies', *Journal of Personality and Social Psychology*, 24 (2), 1972.
 52. Seyyidoğlu H., Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı, gözlem yayınevi, İstanbul, 1995.
 53. Sheppard, B. H., Hartwick, J., & Warshaw, P. R., 'The Theory Of Reasoned Action: A Meta-Analysis Of Past Research With Recommendations For Modifications And Future Research', *Journal of Consumer Research*, 15(3), 1988.
 54. Shih, Hung-Pin, 'An Empirical Study on Predicting User Acceptance of E-

- shopping on the Web', *Information and Management*, 41, 2004.
55. Venkatesh, V., Davis, ED., 'A Model Of The Antecedents Of Perceived Ease Of Use: Development And Test', *Decision Science*, 27 (3), 1996.
56. Tekin, Abdullah, Parlakkaya Rauf, Tümlüşik Bilgi Sistemleri ve Muhasebe Bilgi Sistemi.
57. Wilson, D., Zenda, A., McMaster, J., & Lavelle, S., 'Factors Predicting Zimbabwean Students' Intentions To Use Condoms', *Psychology and Health*, 7, 1992.
58. Winter, S., Chudoba, K., Gutek, B., 'Attitudes Toward Computers: When Do They Predict Computer Use?', *Information & Management*, 34 (5), 1998.
59. Wu, Ing-Long, Understanding Senior Management's Behavior in Promoting the Strategic Role of IT in Process Reengineering: Use of the Theory of Reasoned Action', *Information & Management*, 41, 2003.
60. Yaşar Tonta, "Bilgi toplumu ve bilgi teknolojisi" *Türk Kütüphaneciliği* 13(4), Aralık 1999.
61. Zaim Halil, (2003), "Bilgi Yönetimi Süreçleri", 2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli, http://www.bilgiyönetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=250
62. 2005 Yılı Programı – Bilgi ve İletişim Teknolojileri, 31 Ekim 2004 tarih ve 25629 sayılı Mükerrer Resmi Gazete).

ÖZGEÇMİŞ

Emine YILMAZ 1982 yılında Karaman’da doğmuş, eğitim hayatına 1989’da başlamıştır. 2000 yılında Karaman Anadolu Ticaret Meslek Lisesi’ni bitirerek aynı yıl Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu Sermaye Piyasası bölümüne girmiştir. 2004 yılında Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü’nde yüksek lisansa başlamış ve halen eğitimine burada devam etmektedir.

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ

Değerli KATILIMCI,

Bu anket formu, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü SBE’de hazırlanmakta olan “**Mantıklı Eylem Teorisi ile Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Bir Uygulama**” konulu araştırma projelerinin uygulanması ile ilgilidir. Anketin amacı, meslek mensuplarının teknolojiye karşı geliştirmiş oldukları davranışları belirleyen temel değişkenlerin ve bunlar arasındaki ilişkilerin ortaya konması için gerekli olan verilerin toplanması ve analiz edilmesidir. Anketi oluşturan soruları cevaplamak, şüphesiz çok kıymetli zamanınızın bir kısmını alacaktır. Ancak ankete katılarak bilimsel bir araştırmaya destek vermiş olacaksınız.

İginiz ve desteğiniz için teşekkürü bir borç biliriz.

Doç. Dr. Gökhan ÖZER
GYTE İşletme Fakültesi
Öğretim Üyesi

Emine YILMAZ
GYTE İşletme Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrencisi

Anketin Doldurulması:

Ankette kişisel bilgilerinizle ilgili soruların karşısında yer alan seçeneklerden size en uygun olanın yanına **işaret (örneğin: x,√)** koymanız yeterlidir.

Kişisel bilgilerden sonra gelen bölümde bilgi teknolojisi ve kullanımı ile ilgili bir takım ifadeler yer almaktadır. Bu bölümde de; lütfen **her bir cümle ve ne ölçüde katıldığınızı ve da katılmadığınızı ilgili savı yuvarlak içine alarak belirtiniz.**

Lütfen aşağıdaki **kişisel bilgileri** doldurunuz.

Yaşınız	:	18 -30 ☐	31-40 ☐	41 ve üstü ☐
Cinsiyetiniz	:	Kadın ☐	Erkek ☐	
Eğitim Düzeyi	:	Doktora ☐		
		Yüksek Lisans ☐		
		Üniversite ☐		
		Lise ☐		
		Ortaokul ☐		
		İlkokul ☐		
Ünvanınız	:	SM ☐	SMMM ☐	YMM ☐
				DİĞER
Aylık net geliriniz:				
		1000 YTL ve altında ☐		
		1000 YTL ve 1500 YTL arası ☐		
		1500 YTL ve 2000 YTL arası ☐		
		2000 YTL ve 2500 YTL arası ☐		
		2500 YTL ve 3000 YTL arası ☐		
		3000 YTL ve yukarısı ☐		

BİLGİ TEKNOLOJİSİ KULLANIMINA YÖNELİK NİYET

Her bir ifade “**1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum**” şeklinde derecelendirilmiştir. Lütfen size en uygun olanı **yuvarlak içine alınız.**

		1	2	3	4	5
1	Bilgi teknolojisi ürünlerini gelecekte de kullanacağım.					
2	Bilgi teknolojisi ürünlerini yakın bir gelecekte düzenli olarak kullanmayı düşünüyorum.					
3	Mesleğim söz konusu olduğunda gelecekte de bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya niyetliyim.					
4	Bundan sonra da mesleğimde bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya gayret edeceğim.					
5	Mesleğimde bilgi teknolojisi ürünlerini kullanacağımı pek sanmıyorum.					

6	Bilgi teknolojisinde meydana gelecek yenilikleri takip etmeye çalışacağım.	1	2	3	4	5
7	Bilgi teknolojisinde meydana gelecek değişiklikleri mesleğime uygulamaya çalışacağım.	1	2	3	4	5
8	Bilgi teknolojisi kullanımını, meslektaşlarıma ısrarla tavsiye edeceğim.	1	2	3	4	5
9	Gelecekte bilgi teknolojisi kullanımının artacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5

BİLGİ TEKNOLOJİSİ KULLANIMINA YÖNELİK TUTUM

Her bir ifade "1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde derecelendirilmiştir. Lütfen size en uygun olanı yuvarlak içine alınız.

1	Mesleğimde bilgi teknolojisini kullanmak beni mutlu ediyor.	1	2	3	4	5
2	Bence mesleğimde bilgi teknolojisi kullanımı gereksiz.	1	2	3	4	5
3	Bence bilgi teknolojisi ürünleri oldukça ilgi çekici.	1	2	3	4	5
4	Bence mesleğimde bilgi teknolojisini kullanmak akıllıca bir seçim.	1	2	3	4	5
5	Bilgi teknolojisinin kullanımının bezdirici olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
6	Mesleğimde bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmam oldukça faydalı olacaktır.	1	2	3	4	5
7	Yeni bilgi teknolojisi ürünleri alınmayacak kadar pahalı.	1	2	3	4	5
8	Bilgi teknolojisi teknik servislerinin performansının kötü olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
9	Bilgi teknolojisinin kullanımı çok kötü bir fikir.	1	2	3	4	5
10	Bilgi teknolojisini kullanmak memnuniyet verici.	1	2	3	4	5
11	Bilgi teknolojisi kullanımını sıkıcı buluyorum.	1	2	3	4	5
12	Bilgi teknolojisini kullanmak beni gerginleştiriyor.	1	2	3	4	5
13	Bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmayı seviyorum.	1	2	3	4	5

BİLGİ TEKNOLOJİSİ KULLANIMINA YÖNELİK SÜBJEKTİF NORMLAR

Her bir ifade "1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde derecelendirilmiştir. Lütfen size en uygun olanı yuvarlak içine alınız.

1	İlgili meslek kuruluşları başarılı olmak için bilgi teknolojisi ürünlerinin kullanımına önem verilmesi gerektiğini vurguluyorlar.	1	2	3	4	5
2	Bilgi teknolojisi kullanan meslektaşlarımda daha popüler olduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
3	Benim için önemli olan pek çok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmam gerektiğini düşünüyor.	1	2	3	4	5
4	Benim için önemli olan birçok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmanın başarıyı arttıracığını düşünüyor.	1	2	3	4	5
5	Düşüncelerine değer verdiğim pek çok meslektaşım, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanıyor.	1	2	3	4	5
6	Düşüncelerine değer verdiğim meslektaşım, benim bilgi teknolojisi kullanma davranışımı onaylıyor.	1	2	3	4	5
7	Benden bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmam beklenir.	1	2	3	4	5
8	Benim için önemli olan pek çok insan, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanışsız buluyor.	1	2	3	4	5
9	Benim için önemli olan pek çok insan, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmanın iyi bir fikir olduğunu düşünüyor.	1	2	3	4	5

10	Arkadaşlarımın çoğu, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanıyor.	1	2	3	4	5
11	Arkadaşlarım ve çevrem, bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya önem veriyor.	1	2	3	4	5
12	Benim için önemli olan pek çok insanın, bilgisayar sistemlerini kullanmaya eğilimli olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
13	Genellikle değer verdiğim meslektaşlarımın bilgi teknolojisi hakkındaki düşüncelerini benimserim.	1	2	3	4	5
14	Genellikle mensup olduğum meslek odalarının bilgi teknolojisiyle ilgili yaptığı tavsiyelere uyarım.	1	2	3	4	5
15	Genellikle arkadaşlarımın ve yakın çevremın bilgi teknolojisi hakkındaki görüşleri beni etkiler.	1	2	3	4	5
GERÇEKLEŞEN KULLANIM						
Her bir ifade “1-Kesinlikle <u>Katılmıyorum</u> , 2-Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- <u>Katılıyorum</u> , 5-Kesinlikle <u>Katılıyorum</u> ” şeklinde derecelendirilmiştir. Lütfen size en uygun olanı <u>yuvarlak içine alınız</u> .						
1	Bilgi teknolojisi ürünlerinin kullanımına çok zaman ayırıyorum.	1	2	3	4	5
2	Bilgi teknolojisi ürünlerini çok sık kullanırım.	1	2	3	4	5
3	Bilgi teknolojisi ürünlerini seyrek kullanırım.	1	2	3	4	5
4	Bilgi teknolojisi ürünlerini kullanmaya başladığımda kendimden geçirim.	1	2	3	4	5